Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

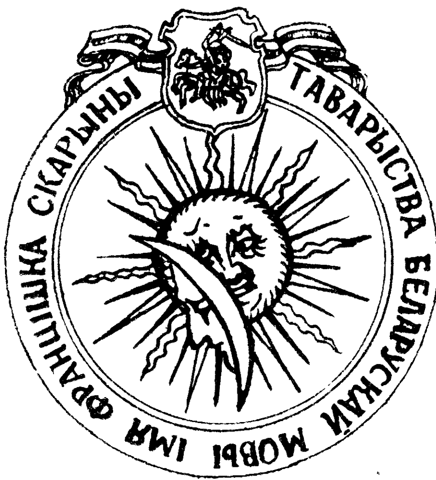

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 18(74) ◈ 8 мая 1992 г. ◈ Кошт 20 кап. (Па падпісцы — 10 кап.)

ПОСТУП ТЫДНЯ

ЗАВЕРШАНЫ ВЫВАД ТАКТЫЧНАЙ ЯДЗЕРНАЙ ЗБРОІ З ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ. ТЭРМІНЫ ВЫВАДУ СТРАТЭГІЧНЫХ УЗБРАЕННЯЎ БУДУЦЬ АБМЕРКАВАНЫ НА ЧАРГОВАЙ СУСТРЭЧЫ КІРАЎНІКОЎ ДЗЯРЖАЎ СНД, ЯКАЯ АДБУДЗЕЦЦА Ў ТАШКЕНЦЕ 12 МАЯ.

РАШЭННЕ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ АБ ПАВЕЛІЧЭННІ МІНІМАЛЬНАЙ ЗАРАБОТНАЙ ПЛАТЫ ДА АДНОЙ ТЫСЯЧЫ РУБЛЁЎ ВЫКЛІЧА РОСТ ЦЭН ЯК МІНІМУМ НА 30 ПРАЦЭНТАЎ. Так лічыць першы намеснік Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь М. Мясніковіч.

ПА СВАЕЙ «ВАЯЎНІЧАСЦІ» САМАЯ СПАКОЙНАЯ РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ ЗАЙМАЕ ПЕРШАЕ МЕСЦА Ў СНД. Яна ідзе ўперадзе па канцэнтрацыі і колькасці воінскіх фарміраванняў на адзінку тэрыторыі. Таму асаблівае значэнне набыло рашэнне кіраўніцтва грамадзянскіх улад Беларусі забраць частку зямель у ваенных. І хоць плошчаў, якія нікім не выкарыстоўваюцца, выяўлена нямала, ПЕРАДАДЗЕНА ДЛЯ НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ ЎСЯГО 20 ТЫСЯЧ ГЕКТАРАЎ. Пры нашых вялізных стратах сельгасугоддзяў ад Чарнобыльскай радыяцыі гэта не так і многа.

З НАСТУПНАГА МЕСЯЦА НАМЕЧАНА УВЕСЦІ У АБАРАЧЭННЕ РАЗЛІКОВЫЯ БІЛЕТЫ НАЦЫЯНАЛЬНАГА БАНКА БЕЛАРУСІ. *Спачатку іх будуць выкарыстоўваць пры набыцці харчовых тавараў, а пасля і прамысловых.* ПРЫМЯНЯЦЬ ГЭТЫЯ РАЗЛІКОВЫЯ БІЛЕТЫ ПЛАНУЕЦЦА ПАРАЛЕЛЬНА З РУБЛЯМІ.

УТВОРАНЫ НЕЗАЛЕЖНЫ ІНСТЫТУТ САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫХ І ПАЛІТЫЧНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ. Заснавальнікамі яго сталі бізнесмены, палітыкі, вучоныя, якія імкнуцца падтрымаць прадпрымальніцтва, наогул новыя структуры недзяржаўнай эканомікі.

АДКРЫУСЯ ПАГРАНІЧНЫ ПЕРАХОД «ВАРШАЎСКІ МОСТ» У БРЭСЦЕ. За суткі ён прапускае каля 60 аўтобусаў і 400 легкавых аўтамабіляў. Аднак пропуск па асабістых запрашэннях грамадзян застаецца закрытым.

НАСТАЎНІК ГОДА

На працягу тыдня настаўнікі сярэдніх школ з усіх абласцей Беларусі спаборнічалі за права называцца настаўнікам года.

Пераможцам конкурсу стаў выкладчык англійскай мовы сярэдняй школы № 7 горада Баранавічы Юрый Усеваладавіч Маслаў

На здымку: настаўнік года Юрый Усеваладавіч Маслаў.

Фота Уладзіміра ШУБЫ.

Колькі будзе працягвацца русіфікацыя дзяцей беларусаў?

Стар. 2

ТРЫМАЦЦА РОДНЫХ КАРАНЁЎ

Стар. 5

Як беларускі кахаюць

Стар. 6

Нашы ў Францыі

УРАЖАННЕ АД РЭПАРТАЖУ

12 красавіка на беларускім тэлебачанні быў паказаны рэпартаж пра візіт беларускай дэлегацыі на чале з С. С. Шушкевічам у Францыю. Я ад усёй душы парадаваўся за родную Беларусь: першы раз у Заходняй Еўропе на такім высокім узроўні сустракалі афіцыйных прадстаўнікоў нашай рэспублікі. Францыя ж да нядаўняга часу нас проста не прыкмячала. І цяперашні прыём Францыяй дэлегацыі нашай рэспублікі — гэта прызнанне той ролі, якую Беларусь адыгрывае ў СНД, з'яўляючыся яе каардынацыйным цэнтрам, яе высокага навукова-тэхнічнага развіцця (па ацэнках некаторых спецыялістаў, наша рэспубліка займае па сваім навукова-тэхнічным патэнцыяле адно з першых месц сярод рэспублік Садружнасці), параўнальна стабільнага становішча ў эканамічным і палітычным жыцці. Аднак у адносінах да гэтага візіта ў мяне ёсць заўвагі. Узяць хаця б тое. што перакладчыца для нашай дэлегацыі перакладала з французскай мовы на рускую, а не на беларускую. Значыць, у нас не знайшлося перакладчыка, які б добра ведаў беларускую і французскую мовы? Л. Краўчук, едучы ў Нямеччыну, узяў з сабой перакладчыка з веданнем нямецкай і ўкраінскай моў. А хто нам перашкаджаў гэта зрабіць? Калі мы ўжо навучымся сябе паважаць? На Захадзе звяртаюць увагу і на тое, на якой мове размаўляюць прадстаўнікі вышэйшай улады на Беларусі, у якой ступені ёю карыстаюцца. Пра гэта ўжо пісалася. Але нам важна не толькі тое, як пра нас думаюць у краінах Заходняй Еўропы, а перш за ўсё нам трэба выхоўваць у павазе да роднай мовы свой народ, сваю моладзь.

І яшчэ адно. Нашу дэлегацыю сустракалі ўрачыста, была пастроена ганаровая гвардыя ў традыцыйных, магчыма, яшчэ з часоў Напалеона Банапарта, парадных мундзірах. Дык ці не пара і нам падумаць пра падобную гвардыю, апранутую, напрыклад, у мундзіры салдат і афіцэраў войска Вялікага княства Літоўскага?

Анатоль ЛІТВІНОВІЧ,
малодшы навуковы супрацоўнік лабараторыі беларускага фальклору і дыялекталогіі БДУ.

ДА ЎВАГІ СЯБРОЎ ТБМ!

Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны пры садзеянні Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны праводзіць рэспубліканскую канферэнцыю «Беларуская мова і нацыянальна-дзяржаўны суверэнітэт Рэспублікі Беларусь».

Канферэнцыя мае адбыцца 15 мая г. г. у Доме літаратара (г. Менск, вул. Фрунзе, д. 5). Пачатак у 10 гадзін 30 хвілін.

З 9 гадзін 30 хвілін (пры неабходнасці і ў час перапынкаў) плануецца пасяджэнне Рэспубліканскай Рады ТБМ з павесткай дня:

1. Справаздача аб фінансава-гаспадарчай дзейнасці Рэспубліканскай Рады ТБМ за 1991 год і за I квартал 1992 г.

2. Аб выдавецкай дзейнасці Таварыства.

3. Рознае.

Просім накіраваць прадстаўнікоў рэгіянальных арганізацый ТБМ імя Ф. Скарыны ў Менск (заезд 14 мая ўвечары) для ўдзелу ў канферэнцыі.

Досыць падладжвацца

Пра беларускае маўленне і правапіс да 1933 г. я ведаю мала. Але ў тэкстах, напісаных паводле таго правапісу, адчуваецца мова, якую я чула ў дзяцінстве ад сваёй маці ды ад суседзяў-вяскоўцаў. Сучасная ж беларуская мова настолькі русіфікаваная, што расіянам яна здаецца падобнай на расійскую, лёгкай для разумення. Якраз гэта не на карысць нашай мове. Бо людзі, не ведаючы правілаў, так і вымаўляюць, як чытаюць, а чытаюць — як напісана. У выніку ад беларускай мовы мала што застаецца. Да таго ж словазлучэнні, а то і цэлыя сказы складаюцца па-расійску. Вось, напрыклад, у радыёказцы «Дымок ад аўсянай кашы» (1 студзеня 1992 г.) прагучала: лесавік *пакрываўся* (трэба: накрываўся) *коўдрай*. Там жа пыталіся, з чым будзеце піць чай, *з мёдам ці з малінай?* (трэба: з малінамі). І яшчэ: *філін прачнуўся...* А чаму не пугач? А вось 3 студзеня ў ранішняй казцы для дзяцей пачула: *«Хочаш, я пакажу табе яе* (маму)?» А па-беларуску трэба, на мой розум, запытаць: *Ці хочаш, каб я табе яе паказала?* або *Калі хочаш, дык я табе яе пакажу*.

Вельмі часта па радыё ўжываецца слова «робіць» замест «працуе». Асабліва прыкра чуць такую «беларускую» мову ад вядучых і дыктараў радыё і з вуснаў артыстаў. Каму ж сачыць за правільным маўленнем і паказваць добры прыклад, як не ім?! Яны ж калечаць мову, не спрыяюць выхаванню маленькіх грамадзян — будучых нашых суайчыннікаў. Папраўляць жа скалечанае значна цяжэй, а часам і немагчыма.

Лічу неабходным як мага хутчэй увесці такі правапіс і прызнаць правільным такое вымаўленне, якія б найбольш выяўлялі асаблівасці нашай мовы. І наогул, мы павінны вярнуць у сваю культуру як мага больш таго, што набыў і зберог беларускі народ, чаму аддавалі талент, розум і сілу лепшыя сыны і дочкі нашай Бацькаўшчыны!

Мы не маем маральнага права загубіць плён працы нашых нацыянальных дзеячаў, фізічна знішчаных рупліўцаў беларускага Адраджэння. Няхай жа адноўленая сапраўдная беларуская мова будзе жывым помнікам такім дзечам, як Язэп Лёсік і Браніслаў Тарашкевіч, ды сімвалам нашай удзячнасці ўсім беларускім патрыётам.

Валянціна КАЛАНОВІЧ,
сябар ТБМ імя Францішка Скарыны.
г. Наваградак.

Настаўнік і яго прыклад

Цяжка сёння настаўніку ў школе, асабліва выкладчыку роднай мовы і літаратуры. Занядбанае дзесяцігоддзямі беларускае слова вельмі і вельмі марудна вяртаецца ў грамадскае жыццё.

Але ж хто, як ні настаўнік, праявіць рашучасць, пакажа прыклад?.. Юрый Міхайлавіч Хітры, як толькі прыйшоў у школу пасля заканчэння Белдзяржуніверсітэта, задаўся пытаннем: «Што найперш зрабіць дзеля пашырэння ўжытку беларускага слова?» Хутка знайшоў і адказ: гэтай справе добра можа паслужыць тэатр. Неўзабаве ў СШ № 37 г. Менска ўзнік школьны тэатр.

Першай пастаноўкай самадзейных артыстаў стала камедыя В. Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта». Шчырыя і гарачыя апладысменты першых гледачоў натхнілі калектыў школьнага тэатра на нялёгкую далейшую працу. Зараз ужо ў самадзейных артыстаў склаўся і пэўны рэпертуар: «Паўлінка» і «Прымакі» Янкі Купалы, «Мікітаў лапаць» Міхася Чарота.

А.К.

Надрукавана па-беларуску

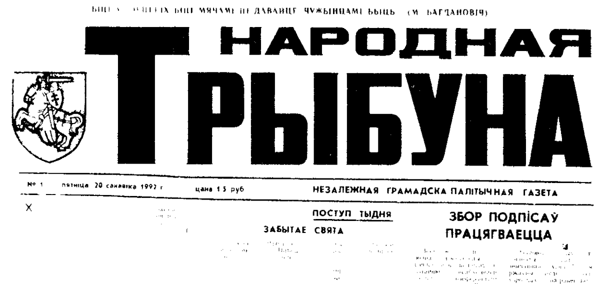
БІЦЕ Ў СЭРЦЫ ІХ, БІЦЕ МЯЧАМІ, НЕ ДАВАЙЦЕ ЧУЖЫНЦАМІ БЫЦЬ (М. БАГДАНОВІЧ)

НАРОДНАЯ ТРЫБУНА

№ 1 пятніца 20 сакавіка 1992 г. цана 1.5 руб. НЕЗАЛЕЖНАЯ ГРАМАДСКА ПАЛІТЫЧНАЯ ГАЗЕТА

ПОСТУП ТЫДНЯ

ЗАБЫТАЕ СВЯТА

ЗБОР ПОДПІСАЎ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

НОВАЯ НЕЗАЛЕЖНАЯ ГАЗЕТА

Выйшлі тры першыя нумары друкаванага органа «Народная трыбуна», які выдаецца ў г. Лідзе. У яго выхадных даных пазначана, што гэта «незалежная грамадска-палітычная газета», і прыведзены вядомыя радкі з «Пагоні» М. Багдановіча: «Біце ў сэрцы іх, біце мячамі, Не давайце чужынцамі быць».

Найбольшую ўвагу ў першых нумарах прыцягваюць матэрыялы Часовай камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі па ацэнцы дзеянняў у падтрымку ГКЧП на тэрыторыі нашай рэспублікі. Гэтыя матэрыялы, як адзначае газета, не былі надрукаваны ў рэспубліканскай прэсе. У іх даецца аналіз становішча ў Беларусі напярэдадні путчу.

Так, яшчэ ў ліпені першы сакратар былога ЦК КПБ Малафееў выступіў у друку з артыкулам, у якім адзначалася: «Нельга не бачыць, што ў краіне быццам бы з прычыны пагрозы дыктатуры практычна разгарнуўся масіраваны наступ на сілы, якія стаяць на сацыялістычных пазіцыях. Прымушае задумацца, з якім аднадушшам праварадыкальныя сродкі масавай інфармацыі накінуліся на тых, хто заклікае прыняць усе неабходныя меры, аж да надзвычайных, каб спыніць далейшы развал эканомікі і навесці элементарны парадак».

А калі адбыўся путч, ЦК КПБ апублікаваў Зварот да народа, дзе гаварылася аб неабходнасці тых мер, якія былі прыняты ГКЧП. Прамую або ўскосную падтрымку змоўшчыкам аказалі абкамы, райкамы, гаркамы КПБ. У прыватнасці, падтрымалі дзеянні ГКЧП Магілёўскі, Гомельскі, Мазырскі, Лідскі, Лагойскі, Круглянскі і іншыя парткамітэты. Ні адзін з іх не асудзіў змову.

Не даў належнай ацэнкі дзеянням путчыстаў Прэзідыум Вярхоўнага Савета рэспублікі. У сваім Звароце ён апраўдваў дзеянні ГКЧП і заклікаў да спакою. У галасаванні па дадзенаму пытанню прынялі ўдзел 22 члены Прэзідыума. За Зварот прагаласавалі 16, супраць — 5 (Булахаў, Шушкевіч, Курдзюкоў, Sадоўскі, Слямнёў), устрымаўся Міцько. Не асудзіў меры ГКЧП нам. старшыні Прэзідыума Шаладонаў.

Не выказаў сваіх адносін да путчу Савет Міністраў Беларусі. Аднак 19 жніўня начальнік упраўлення Савета Міністраў па пытаннях правоў грамадзян, грамадскай бяспекі і абароннай работы Данілаў правёў нараду кіраўнікоў праваахоўных органаў г. Менска, на якой патрабаваў выконваць рашэнні ГКЧП.

Пазіцыя Данілава абмяркоўвалася на пашыраным пасяджэнні камісіі. Было прынята рашэнне ўнесці на разгляд Старшыні Саўміна рэспублікі пытанне аб вызваленні Данілава ад займаемай пасады. Урад адхіліў гэтую прапанову, прыслаўшы ў камісію стандартную адпіску.

Прыводзяцца і іншыя факты падтрымкі «гэкачэпістаў» на тэрыторыі нашай рэспублікі.

У некалькіх нумарах друкаваўся артыкул Георгія Бараўцова пра вырашэнне зямельнага пытання. У ім адстойваюцца новыя формы гаспадарання — аднаасобнае валоданне зямлёй, стварэнне асацыяцый свабодных гаспадароў. «Толькі свабодная праца прывядзе нас да дастатку»,— піша аўтар, і з ім нельга не пагадзіцца.

«Хто тармозіць рэформы» — так называецца артыкул дэпутата Гродзенскага абласнога Савета А. Сокала. У ім говорыцца аб тым, што абласны Савет стаў па сутнасці шырмай для выканаўчай улады. Усе пытанні вырашаюцца за яго спінай ці ад яго імя шляхам розных камбінацый і падману большасці дэпутатаў. За ўвесь мінулы год яны збіраліся на сесіі толькі два разы. Стала правілам прымаць рашэнні на сесіях без папярэдняга азнаямлення дэпутатаў з праектамі, на слых, напрыклад, аб перадачы прадпрыемстваў у падпарадкаванне Саветаў і зацвярджэнні аблвыканкамам кіраўнікоў буйных прадпрыемстваў. Вядома, што ўсё гэта зроблена з той жа мэтай — каб можна было выканкамаўцам кіраваць гаспадарнікамі, як пакорлівымі хлапчукамі.

Забалаціраваць шкодныя рашэнні пакуль што перашкаджае кансерватыўная большасць, якая прывыкла вырашаць чужыя лёсы па-свойму. Хоць апошнім часам незалежных дэпутатаў становіцца ўсё больш. Асаблівыя надзеі падае дэпутацкая група ад Ліды, якая называецца «Адзінства». Праўда, і ёй нялёгка змагацца з наменклатуршчыкамі.

У адным з апошніх нумароў «Народная трыбуна» перадрукавала з газеты «Наша слова» артыкул Васіля Супруна «Патрыёты маўчаць не схацелі!». У прыпісцы ад рэдакцыі выказана запрашэнне да чытачоў дапоўніць матэрыял новымі фактамі, напісаць разам гісторыю бальшавіцкага тэрору супраць народа Беларусі. На старонках газеты змешчана вялікая падборка матэрыялаў на тэму «Шляхамі адраджэння: ці навучымся паважаць сябе?», абмеркаванне якіх намечана працягваць у будучым. Ёсць у «Народнай трыбуне» вершы, студэнцкі фальклор, анекдоты.

А. НІКАНАЎСКІ.

Але!

Для каго прыняты закон?

Атрымаў «Настаўніцкую газету» (№ 23 за 25 сакавіка), дзе змешчаны базавы навучальны план агульнаадукацыйнай школы (1 — 11 класы) на 1992/93 навучальны год. А тыдні два да гэтага ў газеце «Освіта» пазнаёміўся з падобным планам на будучы навучальны год на Украіне. Параўнаў гэтыя два базавыя навучальныя планы. Скажу вам, шаноўнае спадарства, параўнанне не на карысць беларусам. Хоць і змешчаны базавы план у «Настаўніцкай газеце» над шапкай «Змены ў навучальныя планы агульнаадукацыйных школ», асаблівых змен у ім я не заўважыў. А што да дзяржаўнай мовы рэспублікі, то, прабачце, да Міністра асветы Беларусі і яго каманды, якая склала памянёны базавы навучальны план на 1992/93 год, мабыць, яшчэ не дайшло (і немаведама, ці дойдзе!), што Рэспубліка Беларусь — незалежная суверэнная дзяржава. Бо калі б дайшло, то яны не дапусцілі б таго, што на вывучэнне дзяржаўнай мовы ў школах з рускай мовай навучання адводзіцца толькі 26 гадзін у тыдзень у 1—9-х класах, а ў 10—11-х яе ўвогуле няма ў плане. У той жа час на вывучэнне мовы іншай дзяржавы — рускай, яны шчодра выдзелілі аж 47 гадзін, амаль удвая болей! Да якога ж часу будзе гэта працягвацца? Руская мова сёння такая ж замежная ў Беларусі, як і польская, нямецкая, англійская і іншыя. Дык чаму будзе працягвацца русіфікацыя дзяцей беларусаў, пачынаючы з 1-га класа, у якім у так званых «рускіх» школах на вывучэнне роднай мовы адводзіцца толькі 1 гадзіна, а на чужую, рускую — 7... Куды пазірае Вярхоўная Рада Рэспублікі Беларусь, якая прымала Закон аб мовах ды Закон аб дзяржаўным суверэнітэце? Чаму аддалі асвету ў рукі людзей, якія не клапаціліся ніколі пра прэстыж беларускай мовы і літаратуры і працягваюць весці такую ж палітыку і далей?

Руская літаратура «прыкрыта» новай шырмай — «сусветная літаратура». Але ж, наколькі мне вядома, чытацца яна будзе не на дзяржаўнай мове Беларусі, а на замежнай — рускай!

Дык ці суверэнная Рэспубліка Беларусь, спадары?

Пятрусь КАПЧЫК,
філолаг.
г. Узяслаў, Украіна.

Міласэрнасць — дзеяннем

У менскую гарадскую дзіцячую бальніцу № 2 перададзены каштоўны груз з Аўстрыі. У чацвёрты раз прыязджаюць сюды аўстрыйскія сябры. Пастаянную гуманітарную дапамогу аказвае бальніцы спецыяльна створаны ў міжнародным аэрапорце «Вена» камітэт. На гэты раз, акрамя медыкаментаў, інструментаў і вітамінаў, старшыня камітэта па аказанні дабрачыннай гуманітарнай дапамогі Йозеф Гайсвінклер (на здымку злева) перадаў загадчыку бальнічнай лабараторыі Сяргею Пыжову самы сучасны біяхімічны аналізатар.

Фота Івана ЮДАША.
(БелТА).

Як чытаюцца літары алфавіта?

Напачатку невялічкі тэст: як вы, шаноўныя, прачытаеце «БНФ» ды «ФРГ»? Калі БэНэЭФ і эФэРГэ, то вы, значыць, звыкліся з чужым для беларускай мовы вымаўленнем і, лічу, з усёй «наркамаўкай» — сучаснай «беларускай» мовай, якая ніяк не прыжываецца ў народзе, бо ўшчэнт зрусіфікавана. Калі ж — БэНэФэ і ФэРэГэ, то часцяком ахвяруеце афіцыйнай брыдотай дзеля сапраўднае беларускае транскрыпцыі. Бо нават першачок-школьнік ведае, што ў нашым алфавіце няма літараў эФ, эР.

Але, відаць, таму ўзаконена няправільнае вымаўленне, каб выклікаць яшчэ больш недавер да нашай мовы і хутчэй зліцца з «брáтом нашим старшим», хоць і ў таго тут не ўсё ладзіцца.

Ды вось сапраўдным расійскім патрыётам гэта не патрэбна, яны толькі смяюцца: «Відаць, БэНэЭФ — гэта прыдатак шавіністычнага РэНэЭФ «Памяць»!

Што ж да мілагучнасці, дык лішнія літары ў нашых абрэвіятурах — што бруд на снезе. Затое, як дыяменты, ззяюць нашыя Кэ, Сэ, Рэ, бо вякамі ж адточаны.

Алег ЮШКЕВІЧ,
сябар ТБМ імя Францішка Скарыны.
г. Менск.

Вынікі нявыхаванасці

Прачытаў заметку «Ці толькі асабістая справа?..» («НС», № 14, 1992), у якой гаворыцца аб беспадстаўнай знявазе Лазоўскім, намеснікам дэкана філфака БДУ, кіраўніка клуба «Спадчына» Анатоля Белага, і міжволі падумаў: а ці варта крыўдаваць на падобныя выбрыкі? Гэта ж звычайная нявыхаванасць чалавека. Ужо даўно заўважана, што адукацыя не заўсёды крочыць поруч з выхаваннем. Адной з прыкмет выхаванасці чалавека з'яўляецца яго ўнутраная і знешняя культура, якая грунтуецца на ўменні валодаць сваімі пачуццямі: утаймоўваць свае эмоцыі, заўсёды захоўваць такт,— тонкія і чулыя адносіны да чалавека з улікам сітуацыі і ягонага псіхічнага стану. Характар і пачуцці культурнага чалавека свабодныя ад «заалагічнага індывідуалізму».

Павага і ўзаемапавага паміж людзьмі знаходзіцца ў дыялектычнай узаемасувязі. Хто паважае іншых, той паважае сам сябе і карыстаецца ўзаемнасцю. Зневажаць чалавека — самы апошні занятак.

Васіль СОКАЛ,
інвалід Айчыннай вайны.
Ляхавіцкі раён.

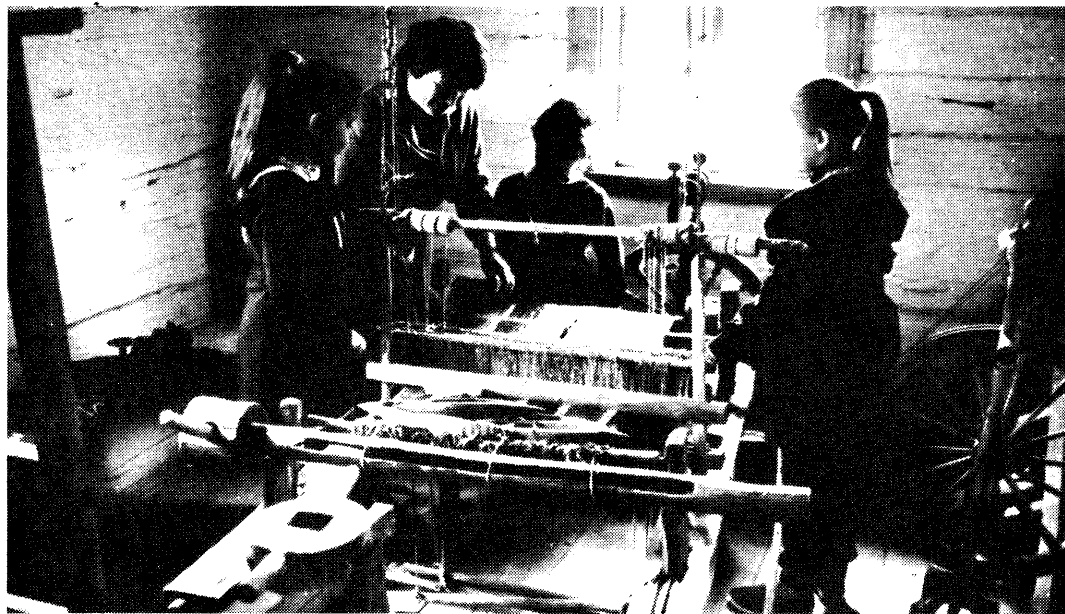

На здымку: музей этнаграфіі Качышчанскай сярэдняй школы Ельскага раёна. Выкладчык працы Наталля Кузьмінічна Кручко паказвае дзяўчынкам, як працаваць за кроснамі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА (БелТА).

Меркаванні

Што пугай па вадзе?

Кожны артыкул, змешчаны ў газеце, на штосьці разлічаны, мае нейкую мэту. А інакш навошта друкаваць?

На каго і на што разлічаны артыкул «Канферэнцыя — гэта не пасядзелкі» («НС», № 13)? Што штурхнула ўзяцца за пяро і падзяліцца сваімі ўражаннямі аб справаздачна-выбарчай канферэнцыі Таварыства беларускай мовы горада Менска доктара тэхнічных навук, прафесара Аляксея Саламонава, а рэдакцыю надрукаваць, калі ўжо справаздачны артыкул быў?

Тое, што гарадская рада бяздзейнічала, гэта дэлегатам стала вядома адразу з даклада. Вядома, якая была работа, такая і падрыхтоўка канферэнцыі. Але ход яе залежаў ад саміх удзельнікаў. Дык каго крытыкуе аўтар? Сам сябе? Чаму не падняўся сам на трыбуну і не задаў тон? Пэўна, быў выпадкова на канферэнцыі, таму нічога і не ўспрыняў з выступленняў Н. Гілевіча, Я. Цумарава.

Але што вынесе з надрукаванага артыкула чытач? Напрыклад, я падумаў, а ці не плюнуць на ўсю гэту справу з адраджэннем мовы, на ўсіх гэтых прафесараў, дактароў, беларускамоўных небеларусаў і небеларускамоўных беларусаў, якія, замест дапамогі, толькі крытыкуюць ды пасмейваюцца праз газету з гэтых слабенькіх парасткаў, з гэтых людзей, якія выконваюць ускладзеныя на іх абавязкі па грамадскіх пачатках, у свой вольны час, і, вядома, робяць памылкі.

Не па вадзе сцебануў сумесна з рэдакцыяй прафесар пугай крытыкі, не па вадзе.

М. ЛАВІЦКІ,
старшыня рады ТБМ Заводскага раёна г. Менска, намеснік старшыні прафкама ВА «БелаўтаМАЗ».

Ад рэдакцыі: Што да права выказаць уласнае меркаванне, калі яно не супала са справаздачным артыкулам супрацоўніка газеты, то яно, гэтае права, у прафесара А. Саламонава, безумоўна, ёсць. Тым больш, што ён быў дэлегатам згаданай канферэнцыі Менскай гарадской суполкі ТБМ. Нельга пагадзіцца з аўтарам ліста і ў тым, што публічная крытыка беларускага руху за Адраджэнне, няхай сабе і не дужа справядлівая, адаб'е ў некага з патрыётаў ахвоту дзейнічаць. Урэшце, не дзеля ж «прафесараў... і небеларускамоўных беларусаў» яны робяць сваю цяжкую справу, а каб жыла і квітнела радзіма Беларусь.

Адносна самога прафесара А. Саламонава зноў жа нельга сказаць, што спадар назірае «збоку» ды «пасмейваецца». Дастаткова толькі нагадаць адну з ягоных «пасад» на грамадскіх пачатках — кіраўнік Універсітэта беларускай культуры ў Тэхналагічным інстытуце. І праца там вядзецца ўсур'ёз, грунтоўна. Між тым, А. Саламонаў — чалавек у вельмі сталым узросце, да таго ж інвалід Вялікай Айчыннай вайны.

Справаводства — па-беларуску

Працэс беларусізацыі пашыраецца ў розных установах. І першая адзнака гэтага — пераход справаводства на родную мову.

Але ж кожны крок, пагадзіцеся, даецца нялёгка. Добра, калі ў тым ці іншым аддзеле ёсць чалавек, які можа зрабіць пераклад на беларускую мову патрэбнай дакументацыі. А калі не? Тады вам дапаможа спецыяльнае выданне «Маладзечанскай газеты» — «Даведнік».

Пад адной вокладкай — узоры загадаў, запісаў у працоўных кніжках і іншая дакументацыя паралельна на беларускай і рускай мовах.

Кошт даведніка — 60 рублёў.

А. КУТ.

Жыццё слова

Набгом ці нагбом?

Васіль ХОМЧАНКА

Колькі сябе помню, чуў толькі *набгом:* «Кружкі няма, ні з вядра набгом», што азначае — піць з вялікага посуду, нахіліўшы яго. Чуў гэта слова і ў розных кутках Беларусі і быў упэўнены, што *набгом* і ёсць літаратурная норма, бо яно сустракаецца ў творах М. Гарэцкага, М. Лынькова, П. Галавача і ў іншых пісьменнікаў.

Пісаў так і я, але ў апошнія гады мне пачалі правіць *набгом* на *нагбом.* А на мае пярэчанні тлумачылі, што *нагбом* — гэта піць нагінаючы, а *набгом* невядома як утворана. Пры гэтым рэдактары спасылаліся на апошнія слоўнікі, дзе мовазнаўцамі цалкам адмоўлена права набгому на ўжытак. Відаць, кіруючыся патрабаваннямі тых слоўнікаў, Р. Барадулін назваў свой паэтычны зборнік «Нагбом», хоць у яго Ушачах гавораць не так, а як усюды — набгом.

Пацікавіўся, а як было ў ранейшых слоўніках. У «Беларуска-рускім слоўніку», 1962 г. — набгом. Тое ж самае ў слоўніках М. Байкова, І. Бялькевіча, і, нарэшце, ёсць *набгом* і ў слоўніку І. Насовіча, выдадзеным яшчэ ў 1870 годзе.

Цяпер паспрабуем знайсці, адкуль жа ўтварылася слова *набгом.* Чаму народ гаворыць так, а не інакш. Вось як растлумачыла мне старая вясковая жанчына — мая цётка Наталка. «Чаму набгом? А як жа п'юць з вядра ці з гарлача? Гледзячы на неба. На Бога гледзячы. Адсюль і набгом».

Ну ці не папрок гэта нашым мовазнаўцам, складальнікам слоўнікаў, што самі не маглі да гэтага даўмецца? Калі я сказаў пра гэта «на Бога гледзячы» Фёдару Міхайлавічу Янкоўскаму, нашаму вядомаму славісту, той адразу схапіўся за запісную кніжку. «Гэта ж здорава,— сказаў ён узрадавана,— разумееш, ідзе чалавек па пустэльнай дарозе, спякота, рот засмяг, піць хочацца. На неба пазірае, моліць Бога, каб дождж паслаў. А тут стрэчныя людзі даюць яму збан вады. Ён п'е, на Бога гледзячы, і дзякуе яму».

Тады ж Фёдар Міхайлавіч сказаў, што *набгом* слова народнае, прыгожае і яго нельга выганяць з літаратурнай мовы.

Спадзяюся, што *набгом* і зойме належнае яму месца ва ўсіх нашых слоўніках

Але!

ЦІ ВЕРНЕ КРАЯЗНАЎСТВА РОДНАЕ СЛОВА

Апошнім часам шырокае кола чытачоў адчула пільную патрэбу ў праўдзівай гістарычнай і краязнаўчай літаратуры. І гэта зразумела. Доўгі час агла-бельшчыкі ад навукі не давалі ходу сумленным даследчыкам: іх імёны ганьбаваліся, а працы ў друк не прымаліся. Замест праўды ў навуцы бытавалі гістарычныя міфы, якія фальсіфікавалі факты, прыніжалі і абражалі народ і яго мінуўшчыну. Нацыянальнае Адраджэнне дало навукоўцам права аб'ектыўна асвятляць «белыя плямы» ды самыя заблытаныя пытанні нашай гісторыі. Іх сённяшнія кнігі — што глыток свежага паветра для самлелых вуснаў.

Дык што ж прапануюць нам у гэтым плане беларускія выдавецтвы? Возьмем адно з іх — «Полымя», у традыцыях якога выданне гістарычна-краязнаўчай літаратуры».

У 1992 годзе ў раздзеле «Краязнаўства» — 27 пазіцый. Калі аналізаваць, на якой мове што збіраюцца выдаваць, то з дваццаці сямі назваў васемнаццаць кніг будуць выдадзены выключна на беларускай. Падкрэсліваю: выключна — таму, што шэраг выданняў прадстаўлены дзвюма мовамі. І гэта, на мой погляд, апраўдана. Бо да іх адносяцца даведнікі па музеях («Барысаўскі краязнаўчы музей»), кніжная серыя «Помнікі беларускага дойлідства», куды ўвайшлі нарысы пра палацы ў Жылічах, Пружанах і Барысаглебскую (Каложскую) царкву, якія таксама могуць паслужыць турыстам у якасці цікавага даведачнага матэрыялу. Варта парупіцца, каб «Помнікі беларускага дойлідства» выдаваліся на трох ці чатырох мовах.

Здзіўляе той факт, што на расійскай мове выдаюцца «Беларускія народныя святы, гульні, забавы» П. Гуда і М. Гелера і падарожныя нататкі «Мядзельскія ваколіцы» Ю. Татарынава. У анатацыі на першую кнігу гаворыцца: «Аўтары кнігі, апісваючы... гульні, робяць націск на іх агульнанацыянальных рысах і мясцовых адметных асаблівасцях». Калі так, то навошта ж «нацыянальныя рысы і мясцовыя адметныя асаблівасці» гульняў падаваць на чужой мове? Выданне адрасуецца выкладчыкам фізічнай культуры, выходзіць, што беларуская мова і літаратура павінны выкладацца па-беларуску, а вось фізкультура — дык не, бо вучні не зразумеюць выкладчыка.

Сёлета ў «Полымі» выйдзе ў свет «Беларускі народны каляндар» на 1993 г. Алеся Лозкі. Апісваючы народныя святы, спадарожныя ім абрады і гульні, аўтар падае іх розныя назвы, што бытуюць у тых ці іншых рэгіёнах Беларусі. Гэты матэрыял цудоўна ілюструюць, дапаўняюць прыказкі, прымаўкі, песні. Чытацкую ўвагу прыцягне і этнаграфічны нарыс Аляксея Ненадаўца «Пакланіцеся дубу». Прыгадайце радкі з верша Я. Коласа «Дуб»: «Сілачом стаіць дуб разложысты». Ці вось як спяваецца ў народнай песні: «Ой, у лесе на дубочку, калыхала Марусенька сына-дочку». Жыццё прыроды аўтар падае ў сувязі з народным жыццём, выкарыстоўваючы пры гэтым трапнае жывое слова.

Шырокаму чытачу знаёмы кнігі нарысістаў Яраслава Пархуты і Рыгора Родчанкі. Першы піша творы на аснове краязнаўчых матэрыялаў, другі — на гістарычнай аснове. Новая кніга Пархуты «Крыніца ёсць у родным краі» знаёміць з радзімай Браніслава Тарашкевіча і яго нялёгкім лёсам. «Слуцкая старасветчына» Родчанкі ўваскрашае постаці дзеячаў сярэднявечча Яна Андрэя Белабоцкага, Мануіла Казачынскага, Саламона Рысінскага.

У серыі «Нашы славутыя землякі» выйдзе нарыс В. Касько «Шукаю папараць-кветку» пра беларускага фалькларыста, этнографа і мовазнаўцу А. Сержпутоўскага. Шкада адно, што кніга – адзінае выданне папулярнай серыі.

Краязнаўчая літаратура — важкі сродак у выхаванні нацыянальнай свядомасці. І добра, што разумеюць гэта ў выдавецтве «Полымя». Але ж шмат што залежыць ад саміх чытачоў, ад аўтарскага актыву з кагорты аматараў гісторыі роднага краю. Будзе ўсеагульная зацікаўленасць — тады мо і краязнаўства будзе больш дзейсна служыць вяртанню да жыцця роднага слова.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

«АКАФІСТ НАЙСВЯЦЕЙШАЙ БАГАРОДЗІЦЫ»

У Лондане ў перакладзе на беларускую мову (пераклад а. Аляксандра Надсона) выйшаў «Акафіст найсвяцейшай Багародзіцы» (выдавецтва «Божым шляхам», Лондан, 1992). На яго тытульным лісце змешчана ілюстрацыя «Дабравешчанне» паводле гравюры невядомага мастака ў кнізе «Акафісты» (Магілёў, 1698 г.). У мастацкім афармленні «Акафіста...» яшчэ некалькі ілюстрацый: «Жыровіцкая Божая Маці» паводле старой гравюры і «Маці Божая — Уладарка нябесная» паводле гравюры на тытульным лісце «Акафіста...» ў Малой Падарожнай Кніжцы Францішка Скарыны (Вільня, 1522 г.).

Перакладчык а. Аляксандр Надсон у сваім невялічкім уступным слове «Некалькі слоў пра Акафіст» раскрывае яго змест. Прапануем яго перадрук нашым чытачам.

НЕКАЛЬКІ СЛОЎ ПРА АКАФІСТ

Сярод усіх стварэнняў Найсвяцейшая Дзева Марыя займае асобае, адзінае месца. У спрадвечным плане Божым яна была выбраная быць Маці Госпада Ісуса Хрыста, Бога, які стаўся чалавекам. Таму Яна справядліва называецца Маці Божай. Але веліч Яе не толькі ў Божым выбары. Як усе людзі, Марыя мела свабодную волю. І вось, калі ёй было сказана аб Божым намеры, Яна адказала пакорна: «Вось я слуга Божая: хай мне станецца згодна з Тваім словам» (Лк. 1:38). Гэта самыя важкія словы, сказаныя кімнебудзь на працягу ўсёй гісторыі чалавецтва.

Царква Хрыстовая ад самага пачатку акружае Багародзіцу асаблівай пашанай. Яна з'яўляецца прыкладам свабоднага дасканалага паслушэнства волі Божай. Будучы адной з нас, Яна добра разумее нашы цяжкасці і патрэбы. Як Маці Божая, якая мае асаблівую ласку ў свайго Боскага Сына, Яна з'яўляецца нашай найбольш надзейнай і магутнай заступніцай і апякункай.

Шмат цудоўных малітваў і песняў у гонар Божай Маці было створана на працягу стагоддзяў. Адной з найбольш вядомых сярод усходніх хрысціян ёсць несумненна «Акафіст у гонар Божай Маці». Аўтарам яго звычайна лічыцца патрыярх канстантынопальскі Сяргей, які жыў у першай палове сёмага стагоддзя, хоць некаторыя даследчыкі сцвярджаюць, што Акафіст ранейшага паходжання. Як бы там ні было, ён хутка пашырыўся па ўсёй тагачаснай Візантыйскай імперыі. З прыняццем Хрысціянскай веры славянамі Акафіст быў перакладзены на царкоўнаславянскую мову. Быў ён вядомы і ў Беларусі. Францішак Скарына змясціў яго ў сваёй Малой Падарожнай Кніжцы, якая выйшла ў Вільні ў 1522 г.

Назва «акафіст» паходзіць ад грэцкага выразу, які можна перакласці як «несядальны гімн», г. зн. гімн, які трэба спяваць стоячы. Ён складаецца з 24 песняў (строфаў). У грэцкім тэксце гэтыя песні, якія называюцца «ікасамі», злучаныя акравершам, г. зн. яны пачынаюцца кожная чарговай літарай грэцкага алфавіту. Прысвячэнне адрозніваецца характарам ад іншых песняў і не звязана з імі акравершам. Яно, напэўна, было напісана пазней і не з'яўляецца складовай часткай Акафісту. Парныя песні (другая, чацвёртая і г. д.: у славянскім тэксце яны завуцца «кандакамі») канчаюцца воклічам «Алілуя». Няпарныя (у славянскім тэксце «ікасы») маюць кожная па трынаццаць лахвалаў Багародзіцы, якія пачынаюцца словам «радуйся». Адсюль і іншая назва Акафіста: «Радасці Багародзіцы» (глядзі, напр., Малую Падарожную Кніжку Скарыны). Апошняя пахвала заўсёды тая самая. У перакладзе з грэцкай мовы на славянскую — «Радуйся невеста неневестная» Беручы пад увагу, што гэтае выражэнне ў сучаснай беларускай мове гучыць цяжка і не зусім зразумела, перакладчык пазволіў сабе перадаць яго адназначным «Радуйся, Дзева Маці».

Хоць Акафіст з'яўляецца гімнам у гонар Багародзіцы, у ім апяваецца Божае мацярынства, месца Багародзіцы ў Божым плане збаўлення роду людскога. Увесь твор можна падзяліць прыблізна на дзве часткі. У першай частцы расказваецца аб прыйсці на свет Бога-Слова, ад Дабравешчання да сустрэчы, калі праведны. Сямён у прыпесненым у святыню Дзіцяці прызнаў Збавіцеля. Другая частка — гэта лірычны роздум над глыбокімі тайнамі, аб'яўленымі ў евангельскіх расказах.

Месца Акафіста Багародзіцы ў Візантыйскай літургіі даволі сціплае. Спачатку ён спяваўся ў свята Дабравешчання. Пасля служба Акафіста была перанесена на пятую суботу Вялікага Поста, якая ад таго часу пачала называцца «Суботай Акафіста». Затое ён вельмі пашыраны ў прыватным ужытку сярод хрысціянаў усходняга абраду. Многія гавораць Акафіст часта, нават кожны дзень, падобна як заходнія хрысціяне гавораць ружанец або малое правіла Найсвяцейшай Дзевы Марыі.

Чытанне Акафіста звычайна канчаецца кароткай малітвай у гонар Багародзіцы. Выбар яе свабодны. У гэтым выданні малітва, узятая з Малой Падарожнай Кніжкі Францішка Скарыны. Усё паказвае на тое, што яе аўтарам быў сам беларускі першадрукар. Першая частка малітвы — гэта несумненна паэтычны твор, а другая напісаная рытмічнай прозай.

Апошнім часам Акафіст стаўся даволі шырока вядомым на Захадзе. Сёння ўжо існуюць яго пераклады на ўсе еўрапейскія мовы.

Аддаючы ў рукі чытача гэты беларускі тэкст Акафіста, перакладчык спаўняе сваю запаветную мару, каб гэты цудоўны гімн у гонар нашай нябеснай Уладаркі і апякункі загучаў на беларускай мове.

Аляксандр НАДСОН.

Лондан, свята Дабравешчання, 25 сакавіка 1992 г.

Да друку падрыхтавала Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

Чыталі?

Пачуццё ўласнай годнасці

Першы ў гэтым годзе нумар часопіса «Спадчына» параўнальна нядаўна атрыманы падпісчыкамі.

Па традыцыі яго адкрывае публіцыстычны раздзел «Гісторыя і культура». Аляксей Марачкін у артыкуле «Няма жыцця ў крайнасці...» разважае пра адказнасць нашых паводзін у сённяшні час. «Галамі, пачынаючы з часоў Мураўёва-вешальніка, а мо і раней, паслядоўна выцягваўся ў народа пачуццё ўласнай годнасці, ідэя быць самастойнымі і незалежнымі...» І далей: «Ніхто нікому не дазваляе, ніхто нікому не дае. А калі ж нехта нешта дае, то нехта можа і адабраць. Свабоду, незалежнасць ніхто нам не прынясе на спадочку. За яе трэба змагацца, яе трэба дамагацца». Побач — артыкул Алега Латышонка «Народзіны беларускай нацыянальнай ідэі».

Часопіс змяшчае гістарычнае апавяданне Уладзіміра Арлова «Пішу вам у Масковію», а ў раздзеле «Вяртаецца да чытача» друкуецца праця працы А. Цьвікевіча «Западно-руссизм».

Раздзел «Даследаванні і меркаванні» дапамагае чытачу спазнаць цэлы шэраг гістарычных таямніц і загадак. Марына Ялінская расказвае пра праваслаўныя брацтвы ў сярэднявечнай Беларусі: пра іх дзейнасць, ролю ў фармаванні навукова-адукацыйных асяродкаў. Алесь Кушнярэвіч апісвае іўеўскую тыку. Краязнаўца Міхась Верапіла ў артыкуле «Кубак-жарт» характарызуе археалагічную знаходку з вёскі Мачульна Ваўкавыскага раёна.

У раздзеле «Скарбніца» публікуецца артыкул Адама Станкевіча «Родная мова ў святынях» (з кніжнага выдання 1929 г.). З эмігранцкіх выданняў знаходзім артыкул Аўгена Калубовіча «Акт 25 сакавіка і адраджэнне нацыянальнай беларускай культуры». А «Сілуэты продкаў» папоўніліся гістарычна-дакументальным апавяданнем Віктара Чаропкі «Гедымін».

Ганна ЦІТАЎКА.

Чыталі?

«Часопіс»

Выйшаў у свет № 2—3 «Часопіса», што выдаецца ў Беластоку.

На жаль, на гэты раз у «Часопісе» небагата беларускамоўных матэрыялаў. Пад рубрыкай «Па нашых гарадах і вёсках» друкуецца нарыс «Аўгустова». Аўгустова — гэта вялікая вёска (каля 200 дамоў), якая знаходзіцца ў трох кіламетрах на захад ад Бельска Падляшскага. «...Назва Аўгустова першы раз упамінаецца ў «Люстрацыі Падляшскага ваяводства» за 1576 г. Магчыма, што была яна даная ў часы караля Жыгімонта Аўгуста (М. Кандрацюк «Назвы...»). Сярод жыхароў Аўгустова жыве яшчэ сёння пераканне аб прывілеях, даных для вёскі праз таго караля.

Сярод тадышніх сустракаеш характэрныя старабеларускія царкоўныя імёны: «Тат'яна, Іван, Васіль, Дэм'ян, Трохім, Кірыла, Стэпан, Даніло, Грыгор, Філімон і г.д. Рэдкія імёны польскія: Марыанна, Рэгіна, Кшыштоф»,— піша Мікола Сахаровіч у названым нарысе, сцвярджаючы думку пра тое, што беларусы на Беласточчыне жылі спакон веку.

Міраслава Лукша знаёміць з творчасцю Віктара Шніпа.

«Часопіс» багата ілюстраваны здымкамі і малюнкамі гістарычных мясцін Беласточчыны, а таксама партрэтамі людзей, якія дбаюць пра родны край.

Доктар псіхалагічных навук, прафесар Менскага педагагічнага інстытута Якаў Львовіч Каламінскі быў запрошаны чытаць лекцыі ў Холандскім каледжы, што ў амерыканскім штаце Мічыган. Там ён пазнаёміўся з Міколам Прускім, былым друкаром, а цяпер пенсіянерам, які сам адзін рэдагуе і выдае часопіс «Беларускі сьвет», адзін нумар якога, 22(51) за 1991 год, спадар прафесар перадаў нам. Шчыра яму дзякуем!

«Я Й ЗА ГАРОЮ ВАМ ПАКЛАНЮСЯ»

Нядаўна гукалі вясну... І чуем ужо — з-за «мораў» — галасы тых, каго сівер пагнаў некалі «ў вырай».

Доўгі, на жаль, вырай... А шмат хто ўжо ніколі не вернецца на Радзіму, куды колькі разоў штодня ў снах, у марах прыляталі... «Вярта́йся», мабыць, у «родны кут» і Міхась Міцкевіч, малодшы брат Якуба Коласа, калі пісаў «успамін» пра амаль невядомага нам Костуся Міцкевіча: «У 1898 годзе Костусь паступіў у настаўніцкую семінарыю ў Нясвіжы... І тут юнак спаткаўся з ганьбаваннем усяго таго, што яму было любае й мілае... Дарма, што разумам ён успрыняў накінуты школай пагляд на свой родны кут, любасці да гэтага краю й арганічнай сувязі з сваім народам чужая школа не магла забіць. Адсюль паўстала духовая дэпрэсія ў паэта, і зрадзіўся той чорны няўцешны песімізм, што толькі рэхам адбіўся ў ягоных творах у роднай мове...»

Ні наша навука, ні літаратура не скарысталі яшчэ з магутнага таленту Марыяна Пецюкевіча, амаль невядомага на Беларусі этнографа, супрацоўніка Торуньскага польскага этнаграфічнага музея. У «Беларускім сьвеце» надрукаваны ўрывак з яго ўспамінаў «У пошуках зачараваных скарбаў» пра вучобу ў Віленскай беларускай гімназіі, пра выкладчыкаў Браніслава Тарашкевіча, Радаслава Астроўскага, Максіма Гарэцкага, Антона Луцкевіча, ксяндза Адама Станкевіча, які асабіста даваў прыклад рэлігійнай цярпімасці: «І мы маглі бачыць, як ксёндз Адам Станкевіч пры заканчэнні праваслаўнага богаслужэння падыходзіў да алтара й разам з усімі цалаваў крыж, а за ім падыходзілі прысутныя каталікі й прыкладаліся да праваслаўнага крыжа». А яшчэ даведваемся, што Адам Станкевіч наняў для бяднейшых вучняў вялікую кватэру «на вуліцы Полацкай, 9».

У Віленскай беларускай гімназіі гартаваўся дух вясковай моладзі, якая пасля заганіцца польскія да савецкія турмы. Тыя з іх, хто ацалеў, як сам М. Пецюкевіч, вымушаны былі шукаць ратунку на чужыне.

Ды не стала яна ацалелым з «сакалінай сям'і» хаця б «хрышчонай маці». За акіянам давялося цяжка працаваць і Міхасю Кавылю, які спачатку быў «прыбіральнікам... а пасля ткачом... таксама ў Форда, дзе закручваў гайкі... а тады больш за 20 гадоў скручваў драты... быў апаратарам...» Ды ўжо на пенсіі Міхась Кавыль вярнуўся да творчасці, да паэзіі, з якой яго, паэта Язэпа Маёвага, студэнта Менскага педагагічнага тэхнікума імя У. Ігнатоўскага, разлучылі ў 1933 годзе.

У «Беларускім сьвеце» змешчаны (на вокладцы) яго фотапартрэт, надрукаваны два вершы, адзін з якіх ужо стаў песняй. Даведваемся таксама, што Міхась Кавыль працуе над раманам «Із агню ды ў полымя». Тут жа надрукаваны і працяг рамана «Вялікія дарогі» Уладзімера Глыбіннага, у якім апавядаецца пра жыццё ў акупаваным немцамі Менску, верш Анатоля Бярозкі, артыкул прафесара Якава Каламінскага «Невядомы Чарнобыль», «апавяданні-сненні» Вітаўта Мартыненкі, верш Сымона Белага «Любімы Якуб Колас».

Шмат хто з беларусаў шчыраваў на беларускай заакіянскай ніўцы. Мікола Прускі, зямляк і родзіч Якуба Коласа, мабыць, верыў «белае поле, чорнае насенне — хто яго сее, той разумее». І раслі на той ніўцы васілёчкі... «Я ж гавару вам: добра быць коласам, але шчасліў той, каму давялося быць васільком».

Мікола Прускі гукаў не толькі аматараў «прыгожага пісьменства», але і аматараў-даследчыкаў беларускай літаратуры і культуры, творы якіх не маглі б убачыць свет на Радзіме. І пачалі зляталіся з усяго свету ў Гранд Рапідс лісты і рукапісы. І тут, у прыватнай «сапраўднай друкарні» Мікола Прускі (яму за шматгадовую сумленную працу падаравалі друкарскія машыны, якія ён паставіў у сутарэнні свайго дома) дорыць пісьмо вечнае жыццё ўсім, хто жыве ў беларускім «духовым» свеце-сусвеце. А сярод іх — В. Сенькевіч (піша, пра Уладыслава Сыракомлю-Кандратовіча), Васіль Будзімер (пераканаўчы, што «найлепшай і найбольш практычнай формай землекарыстання на Беларусі павінен быць пасёлак не больш дзвацаці гаспадарак»), Ант. Адамовіч (даследуе-аналізуе творчасць Алеся Салаўя), Васіль Стома (згадвае «Абрады й звычаі Дзісненшчыны...»).

Шырокі ды цікавы беларускі свет-сусвет у «Беларускім сьвеце»! Таму «я й за гарою вам пакланюся».

Здзіслаў СІЦЬКО.

Павел СЦЯЦКО

Трымацца родных каранёў

Даведнік па чым? ці Даведнік па чаму?

Даведнік ПА сучасным правапісе і іншых пытаннях беларускай мовы. «Даведнік па сучаснаму правапісу і іншым пытанням беларускай мовы».

Першая канструкцыя — нарматыўная ў беларускай літаратурнай мове: у ёй залежныя словы з прыназоўнікам ПА маюць формы меснага склону, адказваюць на пытанне *па чым? Даведнік* (па чым?) *па сучасным правапісе і іншых пытаннях...*

Другая канструкцыя — штучная, неўласцівая беларускай мове: у ёй залежныя словы з прыназоўнікам ПА маюць форму давальнага склону, адказваюць на пытанне *па чаму?* (Канструкцыя «ПА плюс давальны склон» характэрная для расійскай мовы, дзе яна выступае як нарматыўная і залежныя словы адказваюць на пытанне: «По чему?» Напрыклад: «Справочник по современному правописанию и другим вопросам белорусского языка»).

Як вынік змешвання гэтых заканамернасцяў дзвюх розных моў узнікла трэцяя канструкцыя, у якой адна частка залежных слоў з прыназоўнікам ПА мае канчаткі меснага склону (формы множнага ліку), а другая набывае канчаткі давальнага склону (формы адзіночнага ліку): «Даведнік па сучасных правапісу і іншых пытаннях беларускай мовы». Такая мяшанка, вядома ж, не можа лічыцца літаратурнаю нормаю, бо ў ёй «спрэжаны» сінтаксічныя канструкцыі розных моў: *«ПА плюс месны склон»* — беларускай і «ПА плюс давальны склон» — расійскай. Такая «трасянкавая» канструкцыя асабліва моднаю была ў 70—80-я гады, калі функцыю дзяржаўнае мовы ва ўсіх сферах жыцця выконвала расійская, калі на Беларусі па-беларуску выкладаліся толькі беларуская мова і літаратура, а нярэдка і літаратуру «выкладалі» па-расійску. І запаланілі нашу мову канструкцыі «ПА плюс давальны склон». Такая палітыка і практыка адпавядалі ідэі зліцця моў народаў СССР і аб'яднання ўсіх этнасаў у адзіны «савецкі народ».

Дзеля здзяйснення гэтай ідэі пад націскам ідэалагічнага кіраўніцтва рэспублікі была праведзена ў 1972 годзе канферэнцыя па «нармалізацыі» беларускай мовы, дзе прапаноўвалася замацаваць канструкцыю накшталт «па гэтаму пытанню» як норму для беларускай літаратурнай мовы. Пры гэтым рабілася спроба «абгрунтаваць», што тут залежныя словы з прыназоўнікам ПА стаяць у месным склоне. З'явілася нават адпаведнае правіла «Канчаткі назоўнікаў у канструкцыях з прыназоўнікам ПА» на старонках «Арфаграфічнага слоўніка для сярэдняй школы» М. Судніка і М. Лобана (Мн., 1972 год). Але калі чытаеш сказ «Выступленні ПА ГЭТАМУ пытанню ў друку можна толькі вітаць» (у нататках, дзе абгрунтоўваўся тэзіс пра такія формы «меснага» склону з прыназоўнікам ПА), то бачыш, што ў канструкцыі «па гэтаму пытанню» залежныя словы маюць форму давальнага склону (чаму? — гэтаму пытанню), а не меснага, бо ў месным склоне мелі б «па гэтым пытанні». Рашэнні канферэнцыі і правілы арфаграфічнага даведніка патрабавалася строга выконваць. Таму шырокаю плынню сталі запаўняць друкаваныя старонкі беларускіх выданняў вось такія канструкцыі («ПА плюс давальны склон»: па гэтаму значэнню, па ўсяму свету, па гораду, па тонкаму льду, па свайму росту, разьба па дрэву, па хімічнаму саставу).

Сёння, калі наша Бацькаўшчына стала незалежнаю дзяржаваю — Рэспублікай Беларусь, калі стала адраджацца наша духоўнасць, нацыянальная культура і мова, мы вяртаемся і да натуральных заканамерных, натуральных сінтаксічных канструкцый. Іх бачым у творах выдатных сыноў беларускага народа — Браніслава Тарашкевіча, Усевалада Ігнатоўскага і іншых дзеячаў нацыянальнага адраджэння. Напрыклад, у Б. Тарашкевіча: *«Якая галоўная розніца між прыметнікам і дзеясловам па значэнні (па сэнсе)?»* («Беларуская граматыка для школ». Выд. 5. Вільня, 1929, с. 26). У кнізе У. Ігнатоўскага «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» (Менск, 1926, с. 81) чытаем: *«А мы, літвіны, будзем маліцца па нашым звычаі, бо ўсе мы паважаем аднаго Бога».*

За апошнія гады натуральная для беларускай мовы канструкцыя «ПА плюс месны склон» стала пераважнаю амаль ва ўсім друку. Гэтай нормы трымаюцца нашы аўтарытэтныя часопісы «Полымя», «Маладосць», «Спадчына», газеты «Літаратура і мастацтва», «Культура», «Настаўніцкая газета», «Роднае слова» і іншыя часопісы і газеты. Беларуская газета «Звязда», перастаўшы быць кампартыйным органам, таксама выкарыстоўвае нарматыўныя формы меснага склону ў канструкцыі з прыназоўнікам ПА. Напрыклад, у нумары за 21 сакавіка 1992 года ў матэрыяле «Ёсць справы больш неадкладныя...» чытаем: *«Каля 170 дэпутатаў з гонарам называюць сябе «незалежнымі» і ні да якіх іншых фракцый не належаць. А значыць, прадказаць, якую пазіцыю яны зоймуць па тым ці іншым пытанні, проста немагчыма».*

Але ў той жа «Звяздзе» за 26 сакавіка 1992 года чытаем: «У зводцы здарэнняў ПА ГОРАДУ МІНСКУ паведамлялася...» Або: «Закончыўся першы і, мяркуючы ПА ЎСЯМУ, апошні чэмпіянат Садружнасці Незалежных Дзяржаў ПА РУЧНОМУ МЯЧУ сярод мужчын» («Звязда» за 31 сакавіка 1992). Як бачым, скалечаная канструкцыя ўсё яшчэ клыгае па газетных старонках.

Найбольш парушэнняў у канструкцыі з прыназоўнікам ПА маюць формы адзіночнага ліку, бо тут могуць супадаць канчаткамі абодва склоны: месны і давальны. Напрыклад: «хадзіць па садку» *(па чыстым садку* — месны склон, «хадзіць па чыстаму садку» — давальны склон). У такім разе на канкрэтны склон паказвае дапасаванне да назоўніка слова. У скарочаных канструкцыях, дзе няма дапасаваных слоў, пры вызначэнні формы склону карыстаюцца пытаннямі: *па чым?* (месны склон), *па чаму?* (давальны склон). Але канчаткі, як ужо паказвалася, могуць не адрозніваць гэтых формаў, бо абодва склоны маюць тыя самыя канчаткі. Так, супадаюць у месным і давальным склонах адзіночнага ліку канчаткі назоўнікаў жаночага роду: *сцяне, печы, пасцелі, шашы.* Словы мужчынскага роду, як правіла, маюць розныя канчаткі: *дому, гораду, тэлефону* (давальны); (аб, пры, на) *доме, горадзе, тэлефоне* (месны). Таму правільнаю будзе канструкцыя *па доме, па горадзе, па тэлефоне.*

Канчатак *-у(-ю)* у месным склоне маюць назоўнікі мужчынскага роду з асноваю на *к*, а таксама на *г, х*, калі яны не чаргуюцца з *з, с: па ганку, па даху, па універмагу* (але: *па універмазе, у Пецярбурзе, на лузе, у кажусе).* Акрамя таго, канчатак *-у (-ю)* маюць у месным склоне назоўнікі, якія абазначаюць асобу: (аб, пры) *брату, дзеду, бацьку, кавалю, Купалу, Францішку Скарыну.* Таму выкарыстанне такіх слоў з канчаткам *-у(-ю)* у канструкцыі з прыназоўнікам ПА зусім натуральнае, правільнае: *сумаваць па брату, бацьку, кавалю, Купалу.* У астатніх выпадках (за выключэннем асабовых назоўнікаў і слоў на апошнія зычныя асновы ***г, к, х)*** **у канструкцыі з прыназоўнікам ПА і формамі меснага склону** назоўнікі мужчынскага роду маюць канчатак *-е* (пры цвёрдай аснове ў назоўным склоне) ды *-і* (пры мяккай аснове ў назоўным склоне). Назоўнікі ніякага роду маюць адметныя канчаткі ў давальным *(-у,-ю)* і месным *(-і,-ы)* склонах: *акну, сонцу, здарэнню, пытанню, мовазнаўству;* (аб, пры, на) *акне, сонцы, здарэнні, пытанні, мовазнаўстве.* Значыць, пры спалучэнні «ПА плюс месны склон» будзе: *па акне, па сонцы, па здарэнні, па пытанні, па мовазнаўстве.*

(Заканчэнне будзе).

Называйце па-беларуску

Медуніца

Часта побач з пралескамі можна ўбачыць расліну, апушаную шорсткімі валаскамі, на якой, нібы скручаныя ў завіток, адначасова цвітуць ружовыя, фіялетавыя, блакітныя і сінія кветкі. Медуніцу лёгка можна пазнаць, бо ля яе ўюцца чмялі, пчолы, матылі: кветкі медуніцы маюць шмат нектару.

Кураслеп

Ранняю вясной нашы лясы і гаі ўсцілае суцэльным зялёным дыванам расліна з трыма трохпалымі лісточкамі і белай кветкай пасярэдзіне. Гэта — *кураслеп.* Называюць яе яшчэ: *слепет, белыя пралескі, казадрост, канапелька.* Расліна дала назву і ўрочышчу Курапаты за былой вёскай Зялёны Луг. Ці не ад рэчыва, што ўздзейнічае на зрок, і пайшла назва кураслеп, бо ўся расліна атрутная і жывёла яе не есць.

Лотаць

Буйнымі ярка-жоўтымі кветкамі аздоблены берагі рачулак, канаваў, сажалак, уздымаючца яны і над вадою на паплавах — цвіце лотаць. Так яе называюць амаль усе славяне. Відаць, атрымала яна сваё імя яшчэ ад праславян. Навуковая назва лотаці *кальта* (так рымскія пісьменнікі Вергілій і Пліній называлі нейкую паўночную жоўтую кветку) *палюстрыс*— балотная.

Сон

Гэтую расліну не зблытаеш ні з якой іншай. Яе бутон апушаны, як і сцябліна, мяккімі шаўкавістымі валаскамі, дачасу панікла, нібы спіць. Толькі цёплым днём выпростваюцца і раскрываюцца сінія або сінявата-фіялетавыя пялёсткі *сну,* сярод якіх жаўцеюць тычынкі. А расце ён у барах, на пясчаных узгорках і ўзлесках. Іншыя беларускія назвы расліны: *сончык, сон-трава, друмель.*

Ключыкі

Навуковая назва гэтай расліны — *прымула афіцыналіс,* ад лацінскага слова «прымус» — першы. Яе жоўтыя кветкі, сабраныя ў суквецце на бязлістай сцябліны, то ўзнімаецца над зморшчанымі лісткамі ці на схіле ўзгорка, ці ў агародчыку ля хаты, цешаць вока ўжо ад першых дзён красавіка. (Другое слова назвы *афіцыналіс* — лекавая, бо расліна паўсюдна выкарыстоўваецца ў народнай медыцыне). Але наколькі цікавейшая беларуская назва! У ёй асабліва выразна ўвасобілася паэтычнае, вобразнае мысленне нашых продкаў. *Ключыкі* не проста расцвітаюць першымі — яны адмыкаюць зямлю.

У свеце слоў

Пакрышка

Надзіманыя паветрам апоны з'явіліся раней за аўтамабіль. Першым іх вынаходнікам лічыцца англічанін Р. Томпсан. У 1845 годзе ён прапанаваў «паветранае кола» для конных павозак і экіпажаў. Другое адкрыццё зроблена Д. Данлопам. У 1887 годзе ён разрэзаў шланг для палівання саду, склеіў канцы, накачаў паветрам і «абуў» у пнеўматыку трохколы веласіпед. А потым пайшлі апоны для розных машын.

Іван ШПАДАРУК.

Павел МІСЬКО

Сказаў як звязаў

Втирать очки — Вадзіць за нос.— Мяшаць гарох з капустаю.

В чём душа держится — Ледзь дух адцягвае (звodзіць).

В четырёх стенах — Між намі кажучы.— Не вам кажучы.

Выбиться из сил — Абнясілець.— Прыстаць.

Выкрасить да выбросить — Пад плот выкінуць (выліць).

Высасывать кровь — Цягнуць жылы.

Высохнуть как щепка — Выветраў, адзін нос астаўся.

Вытаращивать (выпучивать) глаза — Вочы вылупліваць.

Глуп как пробка — Дурны як бот з левай нагі.

Гнуться в дугу — Лістам слацца.

Голова садовая — Галава і два вухі.

Гори синим огнём — Хай цябе агонь высмаліць.

Давать на чай — Сунуць у лапу.

Два сапога пара — Ехала разява ды мне аглобляю ў рот.

Делить шкуру неубитого медведя — Не кажы «гоп», пакуль не пераскочыш.

Держать себя высоко — Шмат мух у носе.— Кіем носа не дастаць.

Держать (иметь) сердце — Коса глядзець.

Держи карман шире — Разяўляй рот, угадзе.

До чертá — Ліха ведае колькі!

Дрожать над каждой копейкой — За капейку ўдушыцца.— За капейку вош пешшу ў Маскву гнаць.

Дурак набитый — Дурань дурны.

Едва ноги волочить — Кеўкаць патрохі.

Ей-ей (ей-же-ей) — Дальбог.— Каб я так жыў (дыхаў)! — Даліпантачкі.

Есть поедом — Вантробы перагадаць.

Еще бы! — Яшчэ ж як! — А няўжо ж не!

Живот подвело — Кішкі марш іграюць.

Живые мощи — Лепшага ў труну кладуць.

Жить в своё удовольствие — Жыць прыпяваючы.

Жить на чужих хлебах — Жыць з чужой ласкі.

Забодай тебя комар — Каб цябе качка ўбрыкнула.

Загребастые глаза — Вочы завідушчыя, рукі заграбушчыя.

Заливаться соловьём — Вытылінгваць як на скрыпцы.

(Працяг. Пачатак у №№ 5—17).

А 18 красавіка 1908 г. тая ж газета пісала, што беларуская мова — гэта выдумка... «польскай партыі сацыялістычнай у Літве»: «Деятельность свою партия начала в Лондоне — очаге русской революции, где издавала «агітаційні брошуркі для білорусів та деякі прокламациі», затем продолжала

З «падпольнай» кнігі

во Львове и Кракове, где появились белорусские «Смыки», «Дудки», «Скрипки» и т.п. издания... «Лемэнтары», «Доли», Нивы» и т.п. хлам с общелитературной точки зрения». Газета пісала далей, што польскія дырыжоры «завлекали в партию исключённых гимназистов и разных недоучек из народа, органистов, «акономов», сельских акушерок, учителей и т.п. «сельскую интеллигенцию» — Якубов, Януков...» (газета мела на ўвазе Якуба Коласа і Янку Купалу). Артыкул у чарнасоценнай газеце канчаўся заклікам да паліцыі «не ограничиваться обысками в редакциях «Нив» и арестами отдельных номеров», а накіраваць усе сілы на тое, «чтобы вырвать зло в самом корне» — забараніць беларускую мову.

Чым кончылася вялікая бітва за беларускую мову — вядома ўсім. Народ і ўсе дэмакратычныя сілы Расіі падтрымалі дзеячаў беларускай нацыянальнай культуры.

Цяпер, у сацыялістычным грамадстве, беларуская мова расквітнела, яна дасягнула ўзроўню ўсебаковай распрацаванасці. Літаратура беларуская — адна з лепшых у свеце. Аднак нашчадкі яе былых ворагаў яшчэ ёсць, і іх нямала.

Калі ж гаварыць аб далёкай перспектыве, то, мне здаецца, ісціну тут бачылі Купала і Колас, бачаць Р. Барадулін, Ул. Караткевіч, Ніл Гілевіч і ўсе, хто шчыра працуе на ніве народнай культуры.

Пазіцыя «маскоўскага беларуса» па форме і па сутнасці амаль поўнасцю супадае з пазіцыяй чарнасоценцаў.

Ёсць праблема нацыянальных моў 1) увогуле і 2) беларускай мовы ў прыватнасці.

1) Будучае спрабавалі вывесці з мінулага. Шумеры, старажытныя егіпцяне, рымляне і г.д. зніклі — зніклі і іхнія мовы. Тое ж будзе і з сучаснымі мовамі. Мінулае прама экстрапаліруецца на будучыню. І не ўлічваецца пры гэтым, што на працягу многіх стагоддзяў ішоў працэс фарміравання народаў, нацый, нацыянальных моў. Таму нельга поўнасцю і прама экстрапаліраваць далёкае мінулае на будучыню і праводзіць прамыя аналогіі паміж сучаснымі нацыянальнымі мовамі і старажытнай егіпецкай, лацінскай і г.д. У гэтым плане наглядаецца яўная ненавуковасць мыслення.

Гэта — да лёсу нацыянальных моў увогуле.

2) Беларуская мова.

Тут трэба глядзець не з пазіцый «плоскага эвалюцыянізму», а дыялектычна. Любая сацыяльная і духоўная з'ява можа мець перыяды заняпаду і адраджэння. Плоскія аналогіі з прыроднымі з'явамі (расліна, жывёліна) тут нельга ўжываць.

Беларуская мова мае значныя патэнцыі — таму што пасля свайго новага адраджэння ў XIX стагоддзі яна яшчэ толькі набірае сілу. Так што нават пры ўжыванні найпрасцейшых эвалюцыйных формул — яна на пад'ёме. Але ў духоўнай сферы ўжыванне прасцейшых формул вельмі абмежаванае.

У беларускай мове (і, увогуле,— духоўнай культуры) адбываецца вялікае назапашванне каштоўнасцей. Пры гэтым — адраджэнне можа адбыцца вельмі моцнае — пры пэўных умовах. Гэта адносіцца і да фальклору і, асабліва, да мовы... Гісторыя культуры ведае багата прыкладаў такога роду...

XVI стагоддзе... Узлёт... Потым крыніца нібы зглыбілася ў зямлю...

А потым — крыштальна чыстае адраджэнне XIX стагоддзя...

І тое, што функцыі сучаснай беларускай мовы абмежаваныя, гэта не значыць, што яны не могуць быць пашыраны... У адпаведных, спрыяльных умовах яны могуць быць пашыраны вельмі значна...

Праблема суб'ектыўнага моўнага выбару — гэта праблема больш маральная, чым навуковая. Маральна выракчэнне бацькаўскай мовы — гэта безумоўны адрыў ад народа...

Што ж тычыцца футурыстычных праблем, то, на мой погляд, у рамках інтэграцыі ва ўмовах аднатыпнага сацыяльна-палітычнага ладу будуць мовы-пасраднікі рэгіянальныя (руская, англійская, іспанская, французская), а потым і сусветныя... Руская — рэгіянальная мова для народаў Савецкага Саюза, а ў перспектыве, магчыма,— для лагера сацыялізму. Англійская, французская, іспанская — рэгіянальныя мовы для былых калоній...

Але мова-пасраднік не адмаўляе, а мае на ўвазе і мовы нацыянальныя...

Культурныя каштоўнасці будуць і далей ствараціа пераважна на нацыянальных мовах. Функцыі моў-пасраднікаў будуць абмежаваныя (галоўным чынам — інфарматыўныя). Яны ніколі не будуць мовамі літаратуры і паэзіі...

(35 гадоў, беларуска, літаратуразнаўца)

Я не адчуваю вялікага песімізму адносна лёсу беларускай мовы. Мы маем багатую і прыгожую ў лексічным і фанетычным планах, поўнафункцыянальную літаратурную мову. Маем добрую літаратурную спадчыну і сучасную мастацкую літаратуру. Калі да гэтага прыбавіць той факт, што агульны культурны ўзровень і самасвядомасць чалавека нязменна ўзрастаюць з пакалення ў пакаленне, то нельга дапусціць, што ўсё гэта згіне.

(Каля 50 гадоў, беларус, супрацоўнік статыстычнага ўпраўлення)

Кожны чарговы перапіс насельніцтва фіксуе факт практычнага знікнення некалькіх моў...

(Працяг будзе).

Алег **БЕМБЕЛЬ**

Аддзел хрысціянскай літаратуры працуе ў менскім кніжным магазіне № 35 па вуліцы Прытыцкага, д. 32. Аддзел наладзіў сувязі з магазінамі Калугі, Смаленска, Масквы, Санкт-Пецярбурга. Паступае сюды літаратура і з фондаў Менскай епархіі. Частка выручкі ад яе продажу ідзе на будаўніцтва новага храма ў Менску. Сярод розных кніг ёсць тут таксама на беларускай мове. Не так даўно, напрыклад, паступіла Евангелле ад Матфея.

На здымку: прадавец Вольга Лаханька.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

У «Беларускім календары на 1922 год» (Вільня, 1922), што трапіўся мне нядаўна ў рукі, адразу прыцягнула ўвагу невялічкая нататка «Каханне беларускі». Падпісана яна ініцыяламі «Ю.К.» і падрыхтавана, як і падаецца, паводле матэрыялаў Міхала Федароўскага (1853—1923), вядомага польскага і беларускага фальклarыста і этнографа, аўтара 7-томнай грунтоўнай працы «Люд беларускі». Нататка гэтая — сапраўдная паэма каханню, хоць і заўважае аўтар у канцы, што «шчырыя прызнанні без ніякае прыкрасы, зусім не ўпаэтызаваны і запісаны дасloўна».

Дарэчы, асобнікі «Беларускага календара на 1922 год» (таксама як і на ўсе іншыя гады XX стагоддзя) знаходзіліся дагэтуль у спецсховах. Чаму? Вельмі ж нехта, відаць, баяўся палымянага кахання беларускі. Ане ж! Бо як пяшчотна і сарамліва кахае беларуска свайго любага, таксама горача і люта ненавідзіць яна ворагаў Бацькаўшчыны. Не ўтаймаваць яе кахання, як не ўтаймаваць Беларусь!

Зрэшты, мяркуйце самі.

Валерый ГЕРАСІМАЎ,
галоўны бібліёграф Урадавай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь.

КАХАННЕ БЕЛАРУСКІ

(Па М. Федароўскаму)

Каханне саромлівае і сціплае беларускі заўсёды бывае ціхое, глыбокае, гарачае. Пад учуццёвым уражаннем яна робіцца паэтычнай і глыбокай у паглядах. Беларуска, калі мае ўзаемнасць у сваім каханні, траціць галаву, ласіцца, галубіцца да свайго каханка, безупынку дорыць яго пяшчотамі і зносіць яму сарваныя краскі, каб міламу заўсёды яе спаміналі. Беларускі наагул умеюць гаварыць аб каханні і кахаць умеюць.

Дык паслухайце, што беларуская дзяўчына скажа аб сваім каханні:

Яна за каханне «пайсці гатова на краі свету», яна б «за яго жыццё аддала, у вагонь ускочыла». Калі да яго ідзе, то так ёй на сэрцы лёгка, што здаецца «птушкаю, матылём ляціць». Яе вочкі ніколі не могуць насыціцца відокам свайго каханка, а сэрца нацешыцца, яна «сакала» свайго, сваё «вочка ў галаве» так мілуе, што «дух і цела аддала б», яна ад ног да галавы «выцалавала б яго», яна рада была б «як тая вужака акруціцца кругом шыі яго, каб ад сябе не выпусціць ніколі». Ёй, «як рыбе з вадой, так трудна расстацца з міленькім». Чым балей яна яго кахае, тым балей робіцца нясмелай і саромлівай. Беларуска ў каханні найвярнейшая, закаханай ніхто. за ніякае багацце ў свеце ў гэтым не дараўняе «навет маршалак, навет кароль» і тыя не патрапілі б. Яе мілы «прытульны, як кляновы лісток», яна заўсёды аб ім думае «і ў касцёле, і пры дзеле, і ў пасцелі». Ён ёй вельмі часта сніцца. Абы толькі яна яго дзе ўгледзіла, ужо ёй «у вачох матылькі лётаюць», а сэрца «як малаток у грудзі валіць», вецер ад яго вее, так ёй пахне «як расцвіўшая ліпа». А калі мілы пакажацца ў полі, то ёй здаецца, што перад ім кланяюцца каласы, на сенажаці — усе краскі і ў лесе ўсе дрэвы пахінаюцца перад ім. У дзень хмарны не «сакол мілы», яе «чараўнік» свеціць, як сонейка, а ў ноч цёмную — замяняе зоркі.

Беларускай дзяўчыне ўсё можа абрыднуць, толькі не каханак, яна яго балей кахае, як брата, сястру, бацькоў, яна яго «так мілуе, як бога, бо для яе ён бог». Яна яго пешчачы і цалуючы «за яго б заўсёды працавала». «Калі б хто думаў забіць каханка, яна б кінулася ў ногі разбойніку, малістуючы яго, каб і яе забіў», бо ёй без мілага «свет магілай, а жыццё мукай». У паняцці, паэтычнае беларускі, кахаючае «з усіх сіл і жыл», «праўдзівае каханне не ёсць грэхам, бо паходзіць ад Бога, сам Бог сэрцы каханкам у часе сну замяняе і за тое яны так да сябе цягнуць і ліпнуць. Але гэтая сардэчная цяга, гэты «магнэс», ад якога няма ані сну, ані супакою, робіць ёй такое вялікае цярпенне, што не раз яна просіць каханка: «а мой ты, саколіку мілюсенькі! выбі ты мяне хоць раз па шчочках, па галоўцы, выбі, выбі, але ж добра, але ж моцна выбі, дык мо не буду цябе так кахаць, мо перастану так дурнець». Каханне беларускі — гарэй за чад і найцяжэйшую хваробу, бо чад адурманіць на дзень, на два,— хвароба потым пройдзе,— а каханне напару мучыць цэлы век. «Не верыш?» — Запяўняе каханка — «дальбог праўда, што мне галава ад думак на тры часці лопаецца, а сэрца на дзесяць».

Але яна смерці не баіцца, «бо хто на гэтым свеце кахаецца, то на тым свеце двойчы і яшчэ раз двойчы кахае» толькі ўжо бяз ніякага болю, цярпення.

Гэтак беларуска глядзіць на каханне, гэткае яе шчырае прызнанне. Дадаём, што гэтыя шчырыя прызнанні без ніякае прыкрасы, зусім не ўпаэтызаваныя і запісаны дасloўна.

Ю.К.

Рубрыку вядзе
Лявон ***БАРШЧЭЎСКІ***

У XII—пачатку XIII стагоддзя жыў і тварыў класік усходняй паэзіі, азербайджанскі персідскамоўны паэт Нізамі Гянджаві (1141—1209), адну з газеляў якога мы прапануем у перакладзе з узбекскага падрадкоўніка.

Нізамі ГЯНДЖАВІ

* * *

Перад шынком стаяў я ўчора, перад закінутым, старым,
Ды колькі ні крычаў у вокны, не быў пачуты я нікім.
Ці я нікога не цікавіў, ці вінагандляры сышлі —
Знутры нішто не выдавала сябе ні шолахам адным.
І толькі ўжо за поўнач — можа, калі я грукаў соты раз,
З'явіўся нехта невідочны як быццам бы ў акенцы тым.
Спытаў ён: «Хто ты? Што такое? Навошта ты прыйшоў сюды?
Ці гэта добра, ці разумна быць гэткім прыхаднем начным?»
«Ну, адчыняй хутчэй!» — я крыкнуў, а ён мне: «Не чакай, ідзі! —
Дзвярэй ніхто не адчыняе гасцям запозненым такім,
Бо тут не храм, дзе проста дзверы адчыненыя ўсе заўжды,
Дзе быць зусім няцяжка госцем жаданым, нават дарагім.
А тут свой час ахвотна бавяць чараўнікі ды ўсякі люд;
Красуні, свечкі, вінапіцце — усе пяюць, адчуўшы ўздым.
Тут вернікаў ты ўсіх убачыш — язычнікаў ды мусульман...
Ёсць іудзеі ды індусы, ды хрысціянскі пілігрым.
Калі ж і ты аддадзены веры, яна адна ў цябе ў душы,—
Усё, чым ты жывеш на свеце, кіруе хай быццём тваім».
Навошта ў тыя дзверы грукаў ты гэтак доўга, Нізамі?—
Агню не знойдзеш тут нізвання,— а толькі дым, халодны дым.

Пераклад Лявона БАРШЧЭЎСКАГА.

Проза

(Працяг. Пачатак у №№ 16—17)

— Вы, значыць, і ёсць Мойзле Альфрэд,— гаварыў Фаўльхубер,— які першы, так сказаць, выявіў няшчасце. Да таго ж вы ахвяравалі сваім каштоўнейшым часам на ахову гэтай чортавай калясніцы. Вельмі ласкава з вашага боку, вельмі, вельмі ласкава. Казе ж вашай даўно ўжо час пасвіцца на лузе, так? Колькі ж яна літраў дае?

Былы чыгуначны вартаўнік пачухаў патыліцу: казу доіць яго жонка, і ён мала што ведае пра казінае малако.

— Дробязь,— суцешыў яго інспектар.— А калі вы летам выводзіце яе на пашу?

— Роўна а шостай. Трэба ж яшчэ і гарод паліваць.

— І сёння таксама?

— А як жа! Яшчэ жонцы сказаў, што дзень пагодлівы і казу можна цэлы дзень трымаць на выгане.

— А потым, калі ішлі па плошчы, вы і ўбачылі разбітую машыну і паваленага помнік. А ці заўважылі вы яшчэ што-небудзь такое? Ну, чалавека, напрыклад, які ўцякаў?

— Не, не бачыў,— Мойзле зноў пачухаў за вухам.— Толькі вадзіцель аўтобуса ішоў цераз рынак, але і ён нікога не бачыў.

Інспектар перамяніў тэму:

— Значыцца, гэта — машына пана Клёйдэрэра? ~~Вы яго ведаеце?~~

Стары кіўнуў галавой:

— Як жа ж не ведаць! У школу разам хадзілі, Клёйдэрэр гэты і я. Цяпер ён не пазнае мяне, калі раз'язджае па наваколлі на сваёй машыне. Але зараз яму прыйдзецца нямала пахадзіць пеша. Тугавата давядзецца гэтаму Готхальду з яго тоўстым пузам.

— Вы яго недалюбліваеце?

— Што вы! — стары загаварыў хутчэй: — Яшчэ чаго! Ён жа самы багаты чалавек у мястэчку, кіраўнік нашых баўэраў.— Ён на імгненне запнуўся, потым сказаў: — Пры Гітлеры ён жыў прыпяваючы і цяпер зноў у абшчыннай радзе. Хвалько, якіх мала, і на людзей лаецца, калі пад мухай, вось што мне не падабаецца. А так што!

Нейкі момант Фаўльхубер маўчаў, мусіць, абмазгоўваючы гэты дыпламатычны адказ, потым запытаў:

— Значыць, ён прыкладаецца да бутэлькі?

— Не прыкладаецца, а жлукціць — не адарваць. Усе вам гэта скажуць.

— І п'яны раз'язджае на машыне?

На твары ў Альфрэда Мойзле адбілася нейкая вясёлая міна. Ён пачаў расказваць гісторыю пра ўдаву Пікалейт і яе вазок. Обер-вахмістр перабіў старога.

— А хто, пан Мойзле, на вашу думку, наехаў машынай на помнік?

— Готхальд гэты, хто ж яшчэ?

— Але пана Клёйдэрэра, здаецца, два ўжо дні няма ў Бюхельбурзе. Нехта ўзламаў яго гараж, як паведаміў мне пан Бесельман.

— Можа і так. Готхальда цяпер няма ў Бюхельбурзе.

— Значыць, вы ведаеце, што ён паехаў?

— Я нічога не ведаю! Адкуль? Ён жа мне не дакладвае,— Альфрэд Мойзле пацінуў плячамі.

Фаўльхубер сцёр насоўкай пот з ілба.

— Каб так было, усё было б ясна,— прамармытаў ён і, крэкнуўшы, устаў.

Тым часам я начарціў план месца аварыі, адзначыўшы на ім усё галоўнае.

— Абследуйце машыну наконт адбіткаў пальцаў, — загадаў мне Фаўльхубер.— А мы з Бесельманам пойдзем да пані Клёйдэрэр. Як толькі вы тут скончыце, можаце пад'ехаць туды на машыне.

— На гэтай? — здзівіўся я.

— Што вы! Вядома, на нашай.

— Слухаюся, шэф! — сказаў я, бо ведаў, што інспектар не любіць гэтага слова. Але і мне было мала радасці шукаць адбіткі пальцаў у машыне, якую няшчадна паліла жнівеньскае сонца.

Інспектар і обер-вахмістр пайшлі праз рыначную плошчу. За імі пацягнуўся Альфрэд Мойзле. Каза ўпіралася і так жаласна меркетала, што сэрца заходзілася. Відаць, здорава прагаладалася.

Між іншым, я таксама.

Але пра яду не было часу думаць. Я агледзеў унутранасць машыны — усё было сцёрта, альбо так залапана рукамі, што нічога нельга было разабраць. Аднак некалькі адбіткаў я ўсё ж знайшоў— загад Фаўльхубера быў выкананы. Скончыўшы, я спытаў у дзяўчыны з бялявым конскім хвастом на галаве, дзе жывуць Клёйдэрэры, і яна ахвотна паказала мне дарогу і нават узялася суправаджаць мяне, але я палічыў за лепшае ехаць адзін, бо, між намі, яна ўжо вырасла ў паненку, і мне не хацелася трапіць на язык бюхельбуржцаў.

Сядзіба Готхальда Клёйдэрэра стаяла на водшыбе ад гарадка, каля падножжа гары, на якой доўгімі радамі рос вінаграднік. Высокая каменная агароджа, што акружала дом, хлеў, павець і гараж былі нядаўна пафарбаваны. У акуратным чысценькім кветніку цвілі размарыны, альпійскія ружы і цюльпаны. Шырокая, з габляваных дошак брама

Вольфганг ЛАНГЕ

Дванаццаць вінаватых

была зачынена. Я тройчы націснуў на кнопку, і мне адчыніў сам інспектар. Прасторны двор быў выбрукаваны цёмна-чырвоным клінкерам, і толькі ў левым далёкім кутку, дзе два нізкія будынкі ўтваралі нешта накшталт тупіка, расла трава. Там я ўбачыў жанчыну гадоў пяцідзесяці ў доўгім рабочым халаце і хустцы.

— Гэта пані Клёйдэрэр,— сказаў мне Фаўльхубер.— Муж яе, відаць, сапраўды ў ад'ездзе. Як справы з адбіткамі пальцаў? Што-небудзь ёсць?

Я пацінуў плячамі і коратка расказаў, што мне ўдалося знайсці. Інспектар нешта сярдзіта прабурчаў сабе пад нос, быццам гэта няўдача парушыла ўсё яго планы.

Мы ўсё яшчэ стаялі ля варот, і Фаўльхубер ціха расказваў мне, што ён тым часам даведаўся:

— Пані Клёйдэрэр сцвярджае, што сёння раніцой гаварыла па тэлефоне з мужам. Нібыта ён начаваў у свайго знаёмага ў Нюрнбергу, а прыехаў туды ўчора пасля полудня. Вунь тыя дзверы ўзламаны,— інспектар паказаў рукой у другі канец двара, і я ўбачыў, што каля гаража стаіць Бесельман.— Зрэшты, зроблена даволі па-дылетанцку, так сказаць, больш сілай, чым умельствам. Машыну вывелі з гаража і ўгналі.

— Вароты ж цэлыя,— здзівіўся я.— Як жа выехалі з двара?

— Знаёмая музыка! Людзі ўсё старанна замыкаюць, часта на два ці тры замкі, толькі вароты зачыняюць простай засаўкай. Варта толькі пералезці цераз агароджу і адсунуць засаўку.

— І ніхто нічога не чуе? Такая брама, як гэта, каб яна не зарыпела, ужо не кажу пра грукат, калі выломлівалі гаражныя дзверы.

— Пані Клёйдэрэр спіць у пакоі, вокны якога выходзяць на дарогу, а абодва работнікі жывуць у мястэчку і там начуюць.

— Я не зусім разумею,— сказаў я,— з замкнёнага гаража крадуць машыну дзеля таго, каб крыху праехацца... Такое, вядома, бывае. Часцей за ўсё так робяць хуліганы, якім карціць пакруціць баранку. Але яны крадуць машыны, што стаяць на дарозе без шафёраў. Гэта прасцей. Ці не сам усё ж такі Клёйдэрэр... Ён аматар выпіць. Вы ж самі казалі, што крадзеж з узломам можна інсцэніраваць, каб не адабралі вадзіцельскія правы.

— Не,— запярэчыў інспектар.— Здагадка мая была недарэчная. Цяпер я амаль перакананы, што машыну ўкралі.

— Ці пакінуў злачынец сваю візітную картачку?

— Пойдзем! — Фаўльхубер узяў мяне за локаць і павёў праз двор.— Вы ж крыміналіст, так? Тады агледзьце месца злачынства. Перш чым пазваніць нам, Бесельман загадаў пані Клёйдэрэр нікога на двор не пускаць, каб не сцерці слядоў, і яна паслухалася яго.

Я павітаўся з жанчынай у сялянскай хустцы. Перш чым адказаць на маё прывітанне, яна збянтэжана правяла рукой па сваёй рабочай робе. Відаць, пан Клёйдэрэр не вельмі траціўся на сваю лепшую палавіну.

Я ўсё грунтоўна агледзеў. Краем вока Фаўльхубер сачыў за маімі дзеяннямі. У шырыню гараж быў каля трох метраў, у даўжыню — каля пяці. На палічках уздоўж пярэдняй сцяны стаялі толькі два пустыя бачкі для масла і ляжалі брудныя анучы. Да левай сцяны, амаль пасярэдзіне яе, была пастаўлена старая пакрышка. Драўляныя дзверы гаража былі дабротныя, моцныя. Нехта ўзламаў замок. На рэйцы, што пры зачыненых створках прыкрывае стык, віднелася ўмяціна ў дзесяць міліметраў шырыні — у гэтым месцы ўзломшчык, пэўна, усунуў нейкую жалязяку.

Інспектару здалося, што я вельмі маруджу.

— Агледзьце ж след ад скатаў! — гукнуў ён нецярпліва.

Як я ўжо сказаў, у тупіку, які з аднаго боку быў абмежаваны гаражом, з другога — нейкім гаспадарчым будынкам, а ззаду — каменнай агароджай, расла трава — свежая, зялёная, не вельмі высокая. На ёй добра відаць былі адбіткі пратэктараў. Адзін след вёў з гаража наўскасяк управа і канчаўся амаль ля самай сцяны гаспадарчага будынка, другі ішоў улева ад дзвярэй гаража, губляючыся на клінкерным бруку двара.

— Ясна,— сказаў я,— спярша машыну вывелі з гаража ў адзін бок, але сцяна перашкодзіла. Тады падаліся назад і развярнулі машыну.

Інспектар і брывом не павёў, і я не ведаў, ці задаволены ён маім заключэннем.

— А ці ведаеце вы, што гэта значыць? — нарэшце спытаў ён.

Я здагадваўся, што ён мае на ўвазе, але лічыў, што лепей маўчаць: Фаўльхубер не любіць, калі яму псуюць урачысты выхад на сцэну. Ён адразу ж выпусціў ката з меха:

— Злачынец не ведаў альбо не вельмі добра ведаў гэтае месца. У дадатак было цёмна, а машына як заўсёды стаяла заднімі коламі да дзвярэй гаража — пра гэта гаворыць пакрышка, якая спецыяльна прыстаўлена да сцяны, каб левыя дзверцы не стукалі па ёй. Выязджаючы з гаража, злачынец не ведаў, што тупік не такі шырокі, каб у ім развярнуцца. Калі ж убачыў, што гэтага зрабіць нельга, ён зноў уехаў у гараж і выруліў з яго ў другі бок. Той, хто ведае, як уязджаць у гараж, ніколі так выязджаць з яго не будзе.

Я нічым не мог запярэчыць. Хочаш не хочаш, давялося адмовіцца ад падазрэння супраць Клёйдэрэра. Смешна сказаць, але мяне гэта крыху злавала — я недалюбліваў гэтага чалавека, хоць ніколі і ў вочы яго не бачыў: расказ чыгуначніка настроіў мяне супраць яго. Але, вядома, нельга паддавацца настрою. За гэта інспектар кішкі з мяне выпусціў бы.

У густой крапіве каля гаражных дзвярэй нешта блішчала. Выцягнуўшы з кішэні насоўку, я падняў з зямлі плоскі металічны брусок каля дваццаці сантыметраў у даўжыню і паднёс яго пад самы нос інспектару.

(Працяг будзе).

ДЗЕЦІ І МЫ

Болей за дзве тысячы малюнкаў з усіх куткоў Беларусі экспанавалася на выставе «Свет вачамі дзяцей», якая адбылася ў рэспубліканскім Палацы піянераў і школьнікаў.

Для яе было адабрана каля трохсот малюнкаў, 50 найбольш цікавых будуць адпраўлены ў Канаду, а адтуль у Беларусь будуць прысланы работы канадскіх дзяцей. Беларускіх школьнікаў — аўтараў трох самых лепшых малюнкаў — чакае паездка за акіян.

На здымку: «Мая спадчына — мой боль» — малюнак Каці Мацукевіч з Салігорска (11 гадоў).

Фота Уладзіміра ВІТЧАНКІ (БелТА).

Народная лякарня

Гаючае дзеянне мёду на стрававальную сістэму

Старая прыказка кажа: «Мёд — лепшы сябар страўніка». Штодзённае ўмеранае ўжыванне мёду ў ежу сапраўды рэгулюе работу страўніка і кішэчніка, садзейнічае працэсам стрававання.

У мінулым мёд прыпісваўся ў складзе слабіцельных кашак. Цяпер уваходзіць у склад так званага «венскага пітва» — мяккага слабіцельнага сродку. Каб выклікаць слабіцельны эфект, рэкамендуецца прыняць унутр 50—100 г мёду ў чыстым выглядзе або ў сумесі з вадою. Можна паставіць клізму з 10—20 г мёду.

ЛЯЧЭННЕ ГАСТРЫТУ

Гастрыт — гэта запаленне слізістай абалонкі страўніка, якое прыводзіць да парушэння яго функцыі — сакраторнай і рухальнай, што выражаецца ў змяншэнні або павелічэнні колькасці страўнікавага соку. Гастрыт бывае двух відаў — з павышанай і з паніжанай кіслотнасцю.

Пчаліны мёд дабратворна ўплывае на ўнутраную абалонку страўніка і тым самым садзейнічае нармалізацыі яго функцый. Клінічныя даследаванні паказалі, што ўжыванне мёду пры павышанай кіслотнасці страўнікавага соку вядзе да паніжэння кіслотнасці, а пры паніжанай кіслотнасці — да яе павышэння.

Прымаюць мёд 3—4 разы на дзень у растворы з халоднай або з цёплай кіпячонай вадой. Сутачная доза не павінна перавышаць 150 г. Раствораны ў цёплай вадзе, мёд хутка ўсмоктваецца і зніжае кіслотнасць, не раздражняе страўнік. Раствораны ў халоднай вадзе, ён узбуджае рухальную функцыю страўніка і кішэчніка, стымулюе выдзяленне страўнікавага соку і павышае яго кіслотнасць. Рэкамендуецца ўжываць раніцай і ўвечары па 30 г, а днём — 40 г.

Пры павышанай кіслотнасці прымаецца за 1,5—2 гадзіны да яды ў растворы з цёплай вадой, пры паніжанай кіслотнасці — непасрэдна перад ядой у растворы з халоднай вадой.

Лячэнне гастрытаў мёдам можна камбінаваць з медыкаментознымі сродкамі. Працягласць лячэння — 1—2 месяцы. Пры неабходнасці курс лячэння можна паўтарыць.

Алесь МАСАРЭНКА

Шпількі

— Калі ў мяне зубы маладыя былі, дык я — раз-раз-раз — і пад'ела. А мужык мой сядзіць і ўсё — ням-ням-ням... Хлеба ўкуся, капусты сёрбне і — ням-ням-ням... Я смяюся з яго, кажу: «Хочаш багата жыць — умей скора есці, як я: адзін раз кусаю, дзесяць сярбаю...»

* * *

— Што-што-а?.. Іглатэрапію прапісалі? Якая памылка, гэта ж не тое саўсім — табе ломатэрапія трэба!

* * *

— Купіла во галошы сабе...
— А тыя дзе?... Няношаныя ж бадай што.
— Для маіх буркаў тыя малаватыя, ціснуць: сігнёў з дваццаць зраблю — і ўсё, пальцы мярцвеюць ад болю, становяцца, як гарбякі, кручкамі... Ат, і гэтыя, новыя галошы, таксама няўдалыя — акурат палазні, нягнуткія. Слізготаю ў іх няма ёмасці ў нагах — дыбаеш, як на дзеравяшках. Учора наўпроць крамы так была гэхнулася храсткамі аб лёд, што аж умлела ўся... Доўга крахтала на тым каўзялі: падцягну сумку, стану на каленкі — во, думаю, утрымаюся ўжо, не ўпаду, як тут ізноў валюся... Дзве булкі, кругленькія, белыя, выпалі з сумкі, дык я й так, я й гэтак — не магу дацягнуцца да іх... І поўзма старалася, і на карачках. Можа б, і дала якое рады, каб не Хухульчын сабака... Гэты злыдзень з-пад рук пахапаў мае булкі — і толькі й быў.

* * *

— Такі ён начальнік, такая й машына яго...
— Якая?
— Паноснага колеру.

* * *

Стары пра шапкі-пеўнікі:
— Іх проста рабіць, гэтыя шапкі... З бабскіх райтузаў, вязаных, калашыну абразаеш, унізе сшываеш — і шапка. Модная. Гы-гы-гы... У такой шапцы сам пеўнікам пырхаеш — на курачку цягне.

* * *

— Ды ў цябе не бацька, а проста нейкі шахцёр — усё, што ні пажадаеш, ён з-пад зямлі дастае.

* * *

— Яна сухаломам памёрла... Не берагдася — рабіла, як конь, да апошняга дня, не ўмела хварэць. На зоб жалілася, ён абклаў ёй усё падбароддзе... Пераціў, мусіць, горла ўначы. Шчупянуліся раніцай, а яна ўжо халодная.

* * *

— Мы ў нёбытах жылі, уволю не выпадала пад'есці... Я праснакоў-рэзнічкаў напякла — кожнаму па два. Ну, вы, дзеткі мае, і ясцё іх, смачна вам... А ў цябе, сын, такая звычка была: адразу не кідаўся на прысмакі. І той раз, калі ўсе свае рэзнічкі з'елі, ты ўзяўся толькі за першы: жуеш паволі, смакуеш... Увесь бацюта — ён таксама не жадны быў, мог дзень рабіць, а пра кармёжку і не ўспомніць... Адно курыў бы і курыў.

* * *

На жанчыну, якая нядаўна выйшла на пенсію:
— Бярэ цапок вышэй за сябе — і пайшла па вёсцы... Людзі смяюцца: новая старая аб'явілася.

* * *

На пройду, дужа спрытнага чалавека:
— Яго ў ступе таўкачом не ўпалюеш.

* * *

— А-а, ну-ну, дайшло-такі да мяне... Па-твойму, я — цёмная, нічога рабіць не ўмею... Мае рукі — хукі?! (Нікуды не вартыя, нязгрэбы: дзьмухнуў (хукнуў) на далонь — і наробку няма, пуста).

Крыжаванка-пераклад

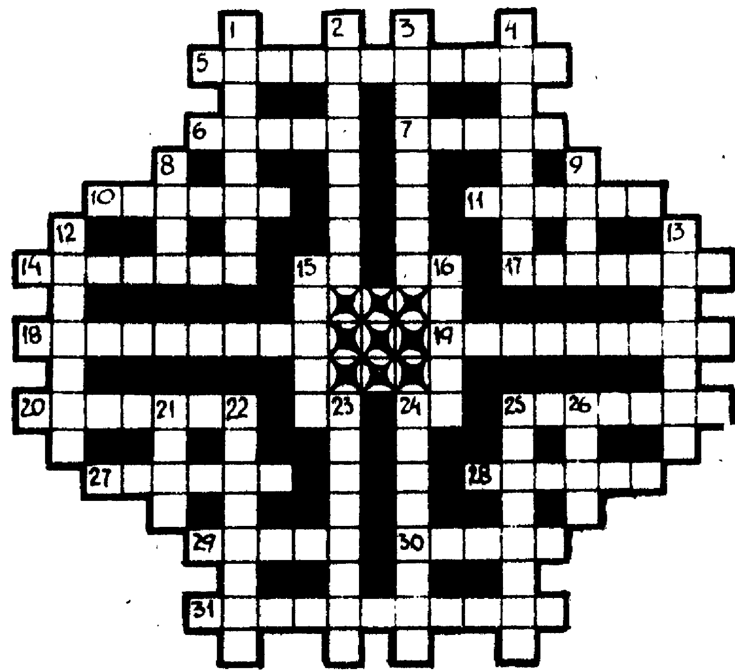

Па вертыкалі: 1. Подглазье. 2. Статьи. 3. Выбивался из сил. 4. Зариться. 8. Всяко. 9. Кончина. 12. Семена. 13. Очки. 15. Набросок. 16. Повестка. 21. Совет. 22. Бурав. 23. Хозяин. 24. Неизвестный. 25. Лучи. 26. Увядает.

Па гарызанталі: 5. Подарочный. 6. Заплесневелый. 7. Обезьяна. 10. Порубить. 11. Беглец. 14. Дала название. 17. Объятия. 18. Перерыв. 19. Задворки. 20. Интерес. 25. Воздух. 27. Жиже. 28. Позже. 29. Удачно. 30. Даль. 31. Неукротимый.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 16

Па вертыкалі: 1. Зрэнка. 2. Замах. 3. Закід. 4. Абцугі. 7. Шыпшына. 8. Жаданне. 9. Гандаль. 12. Абведзены. 13. Анархічны. 14. Птушнік. 16. Звяпуць. 21. Цабэрак. 22. Паненка. 23. Ачнуцца. 27. Акрэц. 28. Валляк. 30. Бачны. 31. Абшар.

Па гарызанталі: 5. Пераказ. 6. Жарабок. 10. Шпаркі. 11. Агідны. 15. Абганянне. 17. Цнота. 18. Гвалт. 19. Ашчадны. 20. Заходні. 24. Цалік. 25. Ацячы. 26. Знікненне. 29. Храпка. 32. Бавіць. 33. Алешына. 34. Падвяць.

Падрыхтавала Людміла ШНІП.

Менскі грамадска-асветніцкі клуб «Спадчына» сумесна з рэдакцыяй беларуска-амерыканскага часопіса «Полацак» звяртаецца да творчай інтэлігенцыі і гісторыкаў Беларусі з прапановай стварыць нарысы па гісторыі дзяржаўнасці Беларусі: 1) ад старажытных часоў да пачатку XX стагоддзя; 2) ад пачатку XX стагоддзя да нашых дзён.

Клуб «Спадчына» і часопіс «Полацак» гарантуюць павышаную аплату аўтарскага ганарару, а таксама друкаванне аўтарскіх матэрыялаў у часопісе «Полацак» і ў асобных выданнях.

За даведкамі і прапановамі звяртацца да сп. Анатоля Белага па адрасу: 220037, Менск, вул. Уральская, д. 16, кв. 9; тэл. 38-83-67 ці 51-22-65.

Аргкамітэт.

Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

МВПА імя Якуба Коласа. Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».

Наклад 7365. паасобнікаў. Зак. 1176. Індэкс 63865.